

Tisdagen den 6 maj fm.

Kl. 13.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Sammanträdet tisdagen den 20 maj

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen tar kammarens sammanträde tisdagen den 20 maj sin början kl. 13.00. Därvid besvaras ett antal interpellationer.

2 § Meddelande om svar på interpellation 1985/86:167

Anf. 2 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6:1 vill jag meddela att jag, på grund av besök i Stockholm av utrikesministrar och andra utländska gäster, inte har möjlighet att inom den angivna tiden fyra veckor besvara interpellationen av Anita Bråkenhielm om det svenska deltagandet i ett övervakningssystem för kärnvapenprov. Jag har för avsikt att besvara interpellationen tisdagen den 20 maj kl. 13.00.

3 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1985/86:166 till jordbruksutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkande 1985/86:41

Trafikutskottets betänkanden 1985/86:16 och 19–21

5 § Föredrogs

justitieukskottets betänkanden

1985/86:21 om rättegångskostnader i förvaltningsprocessen,

1985/86:22 om anslag till åklagarväsendet (prop. 1985/86:100 delvis) och

1985/86:23 om anslag till domstolsväsendet (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 3 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Justitieutskottets betänkanden 21, 22 och 23 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså justitieutskottets betänkande 21 om rättegångskostnader i förvaltningsprocessen.

Rättegångskostnader i förvaltningsprocessen

Anf. 4 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Det finns ett gammalt talesätt som säger: Hellre en mager förlikning än en fet process. Det är ett ordspråk som har kommit till för att visa att det är dyrt att processa. Detta tror jag också att många som har förlorat tvistemål har fått en bitter egen erfarenhet av. Vi vet dessutom att seriösa advokater mycket ofta i tvistemålen ger rådet: Bättre en mager förlikning än en fet process.

Men, fru talman, detta gäller sådana mål där parterna själva disponerar över processen. I ett tvistemål vid en allmän domstol har käranden själv, efter att ha vägt för och emot och tänkt efter hur stora chanser hon har att vinna sitt mål, beslutat sig för att stämma. Hon har räknat med att hon har stor chanser att vinna processen. Svaranden har inte fullt lika stora möjligheter att disponera processen, men ganska stora. Hon kan ta processen, fortsätta vid domstol då hon tycker att hon inte är skyldig att betala det man tvistar om. Hon kan erbjuda förlikning. Däremot är det inte på detta sätt i de processer som så väldigt ofta måste föras i skatte- och förvaltningsmål. Det finns ingen möjlighet till förlikning i skatteprocessen. Om taxeringsnämnden har taxerat upp någon enskild eller en företagare med 50 000 kr., måste den upptaxerade besvära sig hos länsrätt och i värsta fall gå vidare till kammarrätt och regeringsrätt. Det går inte att erbjuda förlikning i skattemål eller i körkortsmål, för att ta ett annat exempel.

I många sådana mål kan naturligtvis klaganden själv föra sin talan och behöver inget biträde, men i väldigt många andra fall – kanske flertalet – är det faktiskt på det sättet att lagstiftningen – som vi här i huset är skyldiga till – och praxis – som domstolarna och riksskatteverket är skyldiga till – är så invecklade och så svårbegripliga att den som vill besvära sig måste ha juridisk sakkunskap till hjälp. Detta är vi faktiskt alla eniga om.

Det är också alldeles självklart att juridisk hjälp av expertis kostar pengar. Ingen kan åta sig att processa för en annan utan att ta betalt för det.

Följden blir mycket ofta att vad man kanske vinner i lägre skatt förlorar man i arvode till ombudet. Skillnaden mot tvistemålen i allmän domstol är som sagt att man i skattemål bara kan drömma om en mager förlikning. Möjligheten till den existerar inte i verkligheten.

Det är sådana fakta som har medfört att det i år har väckts ett stort antal motioner från de tre borgerliga partierna med begäran om förslag om ersättning för kostnader i skatteprocessen och förvaltningsprocessen. Det är alldeles självklart att fler sådana motioner kommer ju mer vi i pressen har fått följa vissa mål som har kommit till allas kännedom. Dessutom vet vi att det finns hundratals, ja tusentals mål som aldrig kommer i tidningarna men som

har kostat enskilda människor stora pengar, trots att dessa har vunnit mot staten.

Justitieutskottets majoritet har i år liksom förra året insett att det nuvarande systemet, där den enskilde under alla förhållanden, alltså även om han har vunnit processen mot staten, själv måste stå för sina kostnader, är en otillfredsställande tingens ordning och vill ha frågan utredd. Det är ett steg i rätt riktning. Vi har också fått uppgift om att skatteförenklingskommittén behandlar frågan. Men vi vet inte *hur* skatteförenklingskommittén behandlar frågan, för den har inte längre någon parlamentarisk sammansättning.

Eftersom tiden går och vi från moderat-, folkparti- och centerhåll anser att det här är en fråga av utomordentlig vikt och att den brådskar, har vi i en reservation slagit fast att den enskilde när han vinner en process mot staten skall ha rätt att få skäligen ersättning för sina rättegångskostnader. Då menar vi främst kostnaderna för ombud och för bevisning. Vi har också sagt att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till lagändring som tillgodoser detta önskemål. Vi yrkar att riksdagen måtte ge regeringen detta till känna som sin mening.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till reservationen i utskottsbetänkandet 21.

Anf. 5 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Vi skall i dag behandla justitieutskottets betänkande 21 om rättegångskostnader i förvaltningsprocessen. Saken har faktiskt mycket större betydelse för den enskilde medborgaren än vad omfånget på det tunna betänkandet ger intryck av.

Ytterst handlar det om den enskildes rätt mot företrädare för det allmänna. Denna är särskilt betydelsefull när det gäller taxeringsmål. Enligt nuvarande regler utgår ingen ersättning för kostnader som skattebetalaren har i samband med skattemål, oavsett utgången och oavsett vem som anfört besvär. Skatteförvaltningens kostnader täcks inom ramen för beviljade anslag.

Det förekommer vidare att de offentliga företrädarna driver skattemål i syfte att skapa praxis, men även i dessa fall får skattebetalaren själv stå för sina kostnader. Med tanke på den komplicerade lagstiftning som gäller och den stora ekonomiska betydelse utgången av ett skattemål kan få, är detta förhållande inte rimligt. En ovillkorlig rätt till ersättning för kostnader i samband med ett skattemål måste därför införas för de fall där en skattskyldig vinner målet. Oavsett vem som anför besvär har de skattskyldigas kostnader förorsakats av felaktiga ställningstaganden inom skatteförvaltningen.

Även i de fall då en skattebetalare delvis vinner ett mål eller delvis förlorar det, bör ersättning för kostnaderna kunna utgå. Storleken på ersättningen får naturligtvis bedömas med utgångspunkt i varje enskilt fall, och den bör lämpligen fastställas av den domstol som fattar beslut i skattemålet. Särskilt i de fall då besvär anförs av skattemyndigheterna i syfte att utforma praxis och i de fall där skattelagstiftningen inte är entydig finns det anledning att se generöst på frågan om ersättningens storlek.

Som framgår av vad som här har sagts finns en hel del problem förknippade

Prot. 1985/86:134
6 maj 1986

*Rättegångskostnader i
förvaltningsprocessen*

med att införa rätt till ersättning. Från vissa håll har hänvisats till att man skulle kunna få rättshjälp. Det finns också möjlighet till detta, något som även utskottet pekat på i sin skrivning. Men vi från moderat håll menar att ovillkorlig rättshjälp i sådana här skattemål inte kan förekomma. Det skulle bara uppmana dem som känner sig förfördelade att starta processer även i mål med mycket oviss utgång, och det är inte heller meningen. Vi vill att, om någon vinner en skatteprocess, måste det allmänna – som är den förlorande parten – också stå för kostnaderna.

Det finns en skatteförenklingskommitté som arbetar med denna fråga. Man måste emellertid betrakta det som synnerligen anmärkningsvärt att finansministern har amputerat bort det parlamentariska inslaget i en sådan viktig utredning. Vid en frågedebatt här i kammaren sade finansministern att arbetet nu har gått in i ett skede av teknisk detaljplanering och att utredningen därför inte behöver ha ett parlamentariskt inslag. Men nu har det både i utskottsbetänkandet och från departementet meddelats att man tänker arbeta med denna fråga. Man kan då fråga sig om parlamentarikerna i så fall kommer att kallas in igen.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att den skattskyldige med nuvarande regler befinner sig i klart underläge gentemot skattemyndigheten, som har mycket stora resurser och väl utbildad personal. Om en enskild vinner ett skattemål är detta, som jag tidigare har sagt, faktiskt ett bevis på att taxeringen varit felaktig. Det allmänna – i egenskap av taxeringsnämnd, länsrätt eller skattedomstol – har alltså gjort en felaktig bedömning. Det upplevs som orättvist av den som drabbas att han ändå skall stå för sina kostnader, som ofta är ganska stora. Vi tycker alltså att ersättning skall kunna utgå i sådana fall.

I ett tidigare uttalande om utredningen när det gäller behovet av och möjligheterna till att ersätta enskilda för rättegångskostnader i förvaltningsprocesser har det sagts att åtgärder kommer att vidtas från regeringens sida. Det står också i utskottsbetänkandet. Jag frågar mig vad ett sådant uttalande har för värde. Detta överlåter jag till utskottets talesman att förklara.

Fru talman! Som reglerna är utformade uppfattas de av allmänheten såsom att det allmänna ombudet intar ungefär samma ställning som en åklagare i brottmål. Vid brottmål anses det ju synnerligen viktigt att den åtalade har en försvarare. Också i skattemål skall enligt vår mening den som står som svarande kunna ha ett biträde, och om svaranden vinner målet, skall biträdets kostnader falla på det allmänna.

Utskottet hänvisar i betänkandet till den utredningsskyldighet som åvilar domstolen vid bl. a. taxeringsmål och menar att den skulle vara en garanti för den enskilde. Men utskottet påpekar ändå: Om den enskilde vinner målet, är det "obilligt" att låta honom bära ansvaret för rättegångskostnaderna. Detta ställningstagande gjorde utskottet 1985, och det var riksdagens mening att möjligheterna att ersätta den enskilde för hans rättegångskostnader skulle utredas. Detta gav riksdagen regeringen till känna.

Ingen ändring har emellertid kommit till stånd. Av den anledningen har vi, tillsammans med övriga borgerliga partier, reserverat oss mot utskottsmajoritetens förslag.

Som vanligt leder den socialdemokratiska inställningen i frågor av denna

typ till att det blir de sämst ställda i samhället som råkar mest illa ut. Av kostnadsskäl måste de ofta avstå från att skaffa expertis till sin hjälp, eftersom en sådan kostnad skulle drabba dem hårt. Det är inte många som är villiga att börja en process inför perspektivet att eventuellt vinna en seger över staten men sedan tvingas betala en dyr rättegång med egna pengar.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den gemensamma borgerliga reservation som har fogats till betänkandet.

Anf. 6 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande 1985/86:21 behandlas frågan om rättegångskostnader i förvaltningsmål. I olika centermotioner har framförts krav på att den enskilde skall hållas skadeslös när en myndighet har förfarit felaktigt. En regel som ger möjlighet för den enskilde att få ersättning för de kostnader som han eller hon har åsamkats för att tillvarata sin rätt bör därför införas i förvaltningsprocesslagen. Det är ett fundamentalt rättssäkerhetskrav, påpekar motionärerna.

Som tidigare talare har framfört gäller för rättegångskostnaderna vid de allmänna domstolarna den regeln att den part som förlorar målet får svara för kostnaderna. Samma regel gäller däremot inte för rättegångskostnader i förvaltningsmål, t. ex. skattemål. Oavsett utgången får den skattskyldige betala sina egna rättegångskostnader, vilket har sagts här tidigare.

Därtill är det så, att rättshjälp som regel ej beviljas i tvister om skatter och avgifter. Bakgrunden är den, att enligt förvaltningsprocesslagens bestämmelser skall rätten tillse att målet blir så utrett som krävs – här gäller förvaltningsdomstolarnas utredningsansvar. Detta utredningsansvar är emellertid ett otillräckligt skydd, menar centermotionärerna.

Bestämmelserna om skatter och avgifter är krångliga och många gånger svåröverskådliga. Den enskilde – ofta en mindre rörelseidkare, en småföretagare – finner det vanligen nödvändigt att i tvister anlita hjälp från advokat eller annat sakkunnigt biträde.

För en rörelseidkare kan det vara hans fortsatta ekonomiska existens och yrkesverksamhet, ja, även hans heder, som står på spel på grund av myndigheternas krav.

Kostnaderna för processföringen kan bli betydande, i synnerhet om tvisten slits i alla instanser.

Det är inte rimligt att förvänta sig att domstolarna aktivt lämnar råd och upplysningar för att hindra att den enskilde går miste om sin rätt på grund av bristande kännedom om de regler som gäller, säger motionärerna.

Rättens utredningsansvar kan inte ersätta den hjälp som ett sakkunnigt biträde kan lämna.

Ingen skall behöva avstå från rättvisa därför att han inte har råd att anlita hjälp. Detta är viktigt, fru talman.

Det finns därför anledning att nu nyansera det ställningstagande i samma fråga som gjordes för ett år sedan, anför reservanterna.

Det bör även för förvaltningsmålen införas en regel som ger möjlighet för en enskild att få ersättning för de kostnader som han har åsamkats för att tillvarata sin rätt. En sådan bestämmelse bör införas i förvaltningsprocesslagen – och det skyndsamt.

Konsekvenserna av det regelsystem vi i dag har kan annars bli att myndigheterna får ett önskat övertag över den enskilda människan.

Mot bakgrund av det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen i utskottets betänkande nr 21.

Anf. 7 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är något förvånande att riksdagen i dag har att ta ställning till en borgerlig reservation mot justitieutskottets betänkande om rättegångskostnader i förvaltningsprocessen. Förra våren, när riksdagen hade att ta ställning till samma motionsönskemål som i dag, förelåg det ett enhälligt utskottsbetänkande. Det blev också ett enhälligt ställningstagande från riksdagens sida.

I sitt av riksdagen godkända betänkande förra året uttalade utskottet bl. a. att det uppenbarligen finns mål – inte bara inom skatteprocessen – som är så komplicerade att den enskildes rätt inte kan tas till vara om han inte har juridiskt biträde. Om den enskilde i ett sådant fall vinner målet, kan det, menade utskottet, vara obilligt att låta honom bära ansvaret för rättegångskostnaderna. Det kan alltså, konstaterade utskottet, finnas behov av möjligheter att på något sätt ersätta den enskilde för hans rättegångskostnader. Denna fråga borde enligt utskottets mening utredas, och det borde ankomma på regeringen att föranstalta om utredningsarbetet. En lämplig ordning torde vara att analysera olika målgrupper var för sig, menade utskottet, som också erinrade om skatteförenklingskommitténs arbete med ersättningsfrågan vad gäller skatteprocessen.

Karin Ahrland säger nu att vi inte vet hur skatteförenklingskommittén kommer att behandla frågan, och naturligtvis känner vi inte till resultatet av behandlingen, men vi vet en del om kommitténs arbete. Bland de frågor som tas upp av skatteförenklingskommittén kan nämnas skatteprocessens inriktning och omfattning och den därmed sammanhängande frågan om parternas roller i skatteprocessen liksom frågan om domstolarnas officialprövning och utredningsskyldighet. Kommittén kommer, enligt vad justitieministern nyligen upplyst, att under hösten avge ett betänkande som behandlar bl. a. rättegångskostnader i skatteprocessen. Justitieministern har också i ett interpellationssvar i kammaren uppgett att riksdagens begäran om utredning om rättegångskostnaderna i andra förvaltningsmål, som han uttryckte sig, självfallet kommer att följas av regeringen. Justitieministern yttrade vidare att frågan nu övervägs inom regeringskansliet tillsammans med flera angränsande spörsmål och att regeringen därefter kommer att ta ställning till vad som bör göras i ärendet.

Fru talman! Något nytt har inte tillkommit i ärendet sedan det behandlades förra året i riksdagen. Justitieutskottet ser därför ingen anledning att frångå det ställningstagande som då gjordes. Men utskottet vill tillägga att det förutsätter att riksdagens tidigare gjorda uttalande om utredning av behovet av möjligheter att ersätta enskilda för rättegångskostnader i förvaltningsprocesser snarast kommer att leda till åtgärder från regeringens sida. Jag kan givetvis inte ange något exakt datum för när ett förslag från regeringen kommer att föreligga, men utskottet har här gjort en markering om ärendets

vikt och om önskemålet att detta leder till att regeringen snarast möjligt vidtar åtgärder.

I den borgerliga reservationen sägs att det nu finns anledning att nyansera riksdagens tidigare ställningstagande. Detta måste bero på att de borgerliga reservanterna antingen anser att det tidigare beslutet var felaktigt eller att de har ändrat mening. Men skillnaderna kanske ändå inte är så stora. I den borgerliga reservationen sägs det att det skall slås fast att den enskilde, när han vinner en förvaltningsprocess, skall ha *ovillkorlig* rätt att få skäligen ersättning för sina rättegångskostnader. Att rätten skall vara ovillkorlig är en idé hämtad från en moderatmotion. I sitt av riksdagen godkända betänkande uttalade utskottet förra året en stark tveksamhet till tanken att införa en regel som medger att enskilda som vinner processer mot staten *alltid* får ersättning för sina kostnader. Som ett skäl anfördes principen om förvaltningsdomstolarnas utredningsansvar. Inte heller de borgerliga reservanterna synes nu vilja ändra på detta ansvar. Det finns alltså här en viss motsättning mellan ståndpunkten om ovillkorlig rätt och att ha kvar utredningsansvaret.

Men det finns även andra frågor att ta ställning till under utredningsarbetet. Skall ersättning utgå oavsett ärendets eller målets omfattning och svårighetsgrad, skall ersättning utgå oavsett om det är fråga om en enskild eller en juridisk person? En annan fråga som man måste ställa är – vilket en remissinstans, kammarrätten i Göteborg, gjorde – *om* en ersättningsrätt för den enskilda parten bör ha som konsekvens att han blir skyldig att ersätta det allmänna för dess kostnader, om myndigheten vinner processen i förvaltningsdomstolen. Om så skulle vara fallet kan det enligt kammarrätten röra sig om en generell eller en begränsad skyldighet.

JK, en annan remissinstans, påpekade att rättshjälp har beviljats i mera invecklade taxeringsärenden eller när särskilda omständigheter har förelegat därtill. Det är också så det ligger till i praxis, Ingbritt Irhammar. JK avstyrkte därför helt att förändringar görs. Kammarrätten i Jönköping nämnde de möjligheter rättshjälpslagen ger och ansåg att det behov av ökade ersättningsmöjligheter som finns i första hand bör tillfredsställas inom ramen för redan existerande rättshjälpslagstiftning. Andra remissinstanser påpekade att rättsskyddsbehovet bör täckas försäkringsvägen. Kammarrätten i Jönköping framförde att det är en prioriteringsfråga om statliga medel som kan finnas tillgängliga bör användas för att domstolarna skall fungera med erforderlig snabbhet och effektivitet eller för att tillgodose vissa i och för sig berättigade krav på ersättning för rättegångskostnader. Länsrätten i Stockholms län ansåg med hänvisning till en rad belysande exempel att det i vissa fall kan synas självklart att den enskilde bör vara berättigad åtminstone till ersättning för vissa kostnader, medan det i andra fall framstår som lika självklart att någon rätt till ersättning inte bör föreligga. Länsrätten ansåg att mycket talar för att frågorna bör lösas målområde för målområde.

Det finns alltså en rad svåra och känsliga problem att ta ställning till. Frågan är knappast så enkel som de borgerliga reservanterna ger uttryck för. Klart är emellertid att det rör sig om en angelägen och viktig fråga. Klart är också att nuvarande ordning kan leda till obilliga resultat när det gäller ansvaret för rättegångskostnaderna. Det kan alltså konstateras att det finns behov av möjligheter att på något sätt ersätta den enskilde för hans rättegångskostnader.

Hur det skall ske, vilka avgränsningar som behöver göras och hur frågan skall lösas inom olika målgrupper måste ytterligare utredas och övervägas. Då det gäller skatteprocessen är det uppenbart att det är nödvändigt att avvakta skatteförenklingskommitténs förslag – framför allt med hänsyn till att den, som namnet anger, skall framlägga förslag också om förenklade skatteregler. Hur frågan om skatteförenklingen kommer att lösas påverkar givetvis också hur den nu aktuella frågan om rättegångskostnaderna skall bedömas.

Att, som föreslås i en moderat motion, i detta sena skede ge tilläggsdirektiv till skatteförenklingskommittén skulle bara leda till en försening av reformarbetet.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan och avslag på den borgerliga reservationen samt på motionerna.

Anf. 8 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Det var intressant att lyssna på Hans Göran Francks genomgång av olika remissyttranden och olika tankar i den här frågan. Ett tag trodde jag nästan att han över huvud taget inte stod på samma sida som majoriteten. Men det var väl mera så att säga i försvarets anda som han då förde talan. I och för sig har väl Hans Göran Franck rätt när han säger att det finns en viss enighet mellan socialdemokraterna och de borgerliga – oppositionen. Från båda hållen vill vi ju ha en ändring till stånd.

Hans Göran Franck är förvånad över att vi som var så eniga förra året nu reserverar oss. Ja, men det är en självklarhet. Ett enigt utskott sade ju ifrån. Utskottet sade nämligen att här behöver någonting göras. Men ingenting har hänt. Därför måste vi gå vidare. Vi måste ytterligare understryka hur väsentlig vi i folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet tycker att denna fråga är. Det är faktiskt på det sättet som vi för vår del försöker markera ärendets vikt.

Vidare sägs det väldigt mycket om sittande utredningar. Vi vet att frågan inte kan lösas i en handvändning. Men nu har det gått ett helt år, och vi har icke kommit närmare en lösning. Det sägs också att frågan möjligen kommer att kunna lösas i november. Men jag har varit med i det här spelet tillräckligt länge för att kunna säga att jag inte är riktigt säker på att "november" i det här fallet betyder november. Jag är rädd att "november" kan betyda såväl december som januari och februari.

Fru talman! Det väsentliga är ju vad lösningen kommer att innebära – dvs. om den som vinner i sådana här mål får möjlighet till ersättning eller inte. Vi tycker att folk skall ha möjlighet till ersättning – det är den lösningen vi syftar till.

Anf. 9 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Jag håller med Karin Ahrlund och konstaterar således att Hans Göran Franck är en utomordentligt bra försvarsadvokat när det gäller vår reservation. Han kunde dock inte, trots sina relationer till departementet, ge ett besked om när någonting skall ske. Vad som är mycket viktigt i detta sammanhang är att det parlamentariska inslaget i utredningen så att

säga har amputerats. Naturligtvis håller Hans Göran Franck med om att den här frågan måste få en lösning. Det är viktigt för rättssäkerheten. Ja, det är just det vi understryker i vår reservation. Redan i det romerska rikets rättsregler var ju inskrivet att en vinnande part – det gäller även den som vinner mot staten – skulle gå skadefri ur en process. Detta har även de västliga länderna tagit med i sin lagstiftning, och det har man hållit på genom åren.

Det är mycket svårt för mig att förklara för medborgarna varför den enskilde i förvaltningsprocesser själv skall stå för sina kostnader, även när vederbörande vinner ett mål. När det gäller nuvarande regler är det faktiskt så – och det hoppas jag att herr Franck inser – att det är främst de besuttna som kan dra nytta av herr Francks tjänster i detta sammanhang. Jag vill bara nämna det som ett exempel på hur olika lagen slår.

Anf. 10 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Det är riktigt, som Hans Göran Franck säger, att skatteför-
enklingkommittén har fått i uppdrag att göra en grundläggande översyn av
taxeringsförfarandet och skatteprocessen och att ersättningsfrågorna för
närvarande övervägs i regeringskansliet. Men även om alla i dag är positiva
till denna utredning saknas löften om förändringar, enligt reservationen, och
det är det viktiga. Det borde klarare slås fast i utskottsbetänkandet, enligt
centerns och de övriga borgerliga partiernas mening, att den enskilde skall ha
ovillkorlig rätt att få skälig ersättning för sina rättegångskostnader när han
vinner en process i sådana mål som det här är fråga om. Det är en nyansering,
och det är en ny markering från centerns sida i denna reservation.

Reservanternas önskemål är också att regeringen skyndsamt lägger fram
förslag till lagändringar som tillgodoser detta önskemål, och det bör ges
regeringen till känna. Arbetet bör alltså påskyndas. Nyanseringen har också
med tidsaspekten att göra, som berördes av tidigare borgerliga talare.

Vad händer med dem som driver skatteprocesser under den tid då
utredningen pågår? Om ett betänkande kommer i november 1986, som det
sades här, är det sannolikt att en proposition kommer tidigast våren 1987.
Det är angeläget med snabbare lösningar, och ärendet måste forceras – det är
en markering från centerns sida, fru talman.

Anf. 11 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag framförde vad remissinstanserna hade sagt när ärendet
behandlades förra året, och jag tror att det var nyttigt att erinra om det och att
också Karin Ahrlund var medveten om det.

Däremot har Ingbritt Irhammar inte brytt sig nämnvärt om de olika
synpunkter som framförts från remissinstanserna och har inte heller velat
sätta sig in i dessa frågor, som är både svåra och känsliga. Det finns olika
lösningar på detta problem, och det kan verkligen diskuteras vilken som är
den bästa. Remissinstanserna utgörs av experter på området. En fråga som är
särskilt viktig är hur mycket rättshjälpen kan förbättras för att ett bättre
skydd i förvaltningsprocessen därigenom skall kunna skapas.

När denna fråga tidigare har diskuterats här i kammaren har framför allt
moderaterna fixerat sig vid och koncentrerat sig på skatteprocessen och

glömt bort att det finns andra förvaltningsprocesser som det är angeläget att beakta. Nu har det skett en viss förskjutning i moderaternas inställning, för att de borgerliga skulle kunna bli eniga om en reservation. Det kan vara bra att moderaterna intresserar sig också för andra processer, vilket vi från socialdemokratisk sida har markerat är nödvändigt.

Sven Munke säger att det är främst de sämre ställda som förlorar på den nuvarande ordningen. Det är emellertid inte bara sämre ställda, utan det kan vara människor i olika skikt av samhället som i vissa mål borde ha rätt att få ersättning. Det måste också beaktas att man inte löser problemet bara genom att lägga fram ett förslag om ersättning för rättegångskostnader. Innan en person har vunnit en process skall ett ombud anlitas – antingen en jurist, en revisor eller någon annan – och i stora skatteprocesser skall betydande förskott lämnas. Det betyder helt enkelt att den linje som de borgerliga kanske företrädesvis är inne på inte räcker som någon lösning.

Jag vill också till Karin Ahrland säga att det är en skillnad i inställningen. Förra året uttalade utskottet en stark tvetsamhet till tanken att införa som regel att enskilda som vinner processer mot staten alltid får ersättning för sina kostnader, nu säger man att det skall vara en ovillkorlig rätt. På den punkten har det alltså skett en förändring, som man inte tar konsekvenserna av. Framför allt gäller det inställningen till utredningsansvaret.

Ingenting har hänt, har flera personer sagt. Vi torde vara eniga om att det är nödvändigt att skatteförenklingskommitténs förslag framläggs först. Det kommer till hösten. Övervägandena i den här frågan sker ju redan nu, men ett förslag till åtgärder kan inte göras förrän man har provat även detta utredningsförslag.

Anf. 12 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Hans Göran Franck återkom till de olika remissinstanser som han citerade i sitt första inlägg och menade att där fanns verkligen experterna som kunde uttala sig om vilken som var den bästa lösningen. Jag kan hålla med Hans Göran Franck om att det verkligen finns experter i dessa remissinstanser, men jag skulle vilja påpeka att när lagstiftning skall till är det här i Sveriges riksdag, bland parlamentariker, som den skall skötas. Vi kan inte bara sitta och säga ja till det experterna har sagt, när experterna t. ex. inleder diskussioner om att den enskilde skall betala staten om han förlorar ett skattemål. Jag måste verkligen utgå ifrån att Hans Göran Franck inte vill föra debatten i den riktningen att vi inte bara skall låta folk få föra processer, utan att de sedan skulle betala staten för att de driver processer. Det är en ganska absurd tanke som jag tycker att vi borde ha tagit livet av vid det här laget.

Sedan kan man självklart diskutera olika lösningar. Men en sådan diskussion skall föras i en så konstruktiv anda att det snabbt kommer ett förslag som ger möjligheter till ersättning när vederbörande vinner målet. Det är detta det är fråga om. Det är inte fråga om att få ersättning för varje process man driver, utan det är när staten förlorar och alltså i onödan har besvärat och trasslat till det för en enskild människa. Det är i dessa fall vi tycker att det faktiskt är helt rimligt att hon får ersättning.

Anf. 13 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Hans Göran Franck beklagar att jag inte har brytt mig nämnvärt om att sätta mig in i vad remissinstanserna har sagt i detta ärende. Han sade att detta var svåra och känsliga frågor. Det är också min uppfattning att detta är svåra och känsliga frågor och att det är svårt att se alla följder som kan uppkomma. Men så mycket tycker jag ändå att det är viktigt att sätta sig in i detta, att man ser att det här är svårt och känsligt för den det drabbar. Därvidlag har det varit enkelt för oss i centern att säga att den som drabbas av en sådan här process och får rätt vid rättegången skall få ersättning för de kostnader personen i fråga åsamkats av staten. För oss har det inte varit svårt att i reservationen markera detta. Det är en rättssäkerhetsfråga för oss, och det är en rättssäkerhetsfråga att ärendet påskyndas. Det är för många som sitter i kläm under den tid utredningen pågår.

Anf. 14 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är självklart att det är vi här i riksdagen som skall bestämma vad som är den bästa lösningen, men det är ju inte särskilt dåligt att lyssna till erfarenheter ute på fältet och inom de instanser som praktiskt taget dagligen har att sköta sådana här frågor. För egen del anser jag inte att man skall välja en sådan lösning att staten skall kunna få ut ersättning av den enskilde i en förvaltningsprocess. Men om man driver dessa frågor på ett onyanserat och långtgående sätt när det gäller den ovillkorliga rätten till ersättning, kan sådana tankar födas hos dem som inte vill ta till vara rättssäkerhets- och rättstrygghetsintressen – och dessa intressen är mycket viktiga.

Vi är överens om att det behövs förändringar och förbättringar vad gäller rättegångskostnaderna i förvaltningsprocessen, och då inte bara i skatteärenden. Men jag vill säga att lösningarna inte bara skall sökas efter den vägen att man skulle följa den borgerliga reservationen om en ovillkorlig rätt till ersättning, vilket är någonting nytt. Utöver att man i vissa situationer skall få ersättning för rättegångskostnader fordras det andra lösningar också för att det skall gynna den breda allmänheten i vårt land. Det gäller både rättshjälpen och vissa andra frågor som var berörda av remissinstanserna.

Anf. 15 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag noterar med glädje att Hans Göran Franck inte vill att den enskilde skall betala ifall den enskilde förlorar en process mot staten. Nu återstår bara frågan hur han vill att den enskilde skall få betalt.

Anf. 16 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Jag noterar också med glädje att vi är överens om att det behövs förändringar, men jag noterar också att vi är oense om tidsaspekterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om justitieutskottets betänkande 23.)

Anf. 17 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 18 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera justitieutskottets betänkande 22 om anslag till åklagarväsendet. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för punkterna 1 och 2.

Åtalsunderlåtelse och åtgärder mot ekonomisk brottslighet, m. m.

Anf. 19 JERRY MARTINGER (m):

Fru talman! År 1950 uppgick antalet anmälda brott mot brottsbalken till ca 160 000. Motsvarande antal för år 1985 var enligt statistiska centralbyråns officiella statistik ca 845 000. Härutöver begås varje år sammanlagt drygt 100 000 brott mot olika specialstraffrättsliga lagar, t. ex. narkotikastrafflagen. Denna brottsutveckling är oroande. Visst kan variationer förekomma mellan olika år, men tendensen är tydlig. Brottsligheten ökar kraftigt. Bara mellan 1984 och 1985 var ökningen av brottsbalksbrotten inte mindre än 33 000 eller nära 4 %. Den *verkliga* brottsnivån är dock betydligt högre än statistiken utvisar beroende på att många brott inte anmäls. Genom intervjuundersökningar har visats att var tjugonde person av befolkningen råkat ut för våld eller hot om våld och att vart femte hushåll drabbats av stöld eller skadegörelse.

Den ökade brottsligheten har naturligtvis flera orsaker. Men jag är övertygad om att den flitiga användningen av institutet åtalsunderlåtelse är en av dessa. De numera uppmjukade bestämmelserna om när åklagaren får ge åtalsunderlåtelse kan ju knappast utgöra någon särskilt avskräckande faktor för den som överväger att begå t. ex. inbrottsstöld.

Under år 1984 blev sammanlagt ca 178 000 personer lagförda för brott. 21 000 av dessa erhöll åtalsunderlåtelse. Var femte person som lagfördes för brott mot brottsbalken fick åtalsunderlåtelse liksom mer än var tredje person som lagfördes för t. ex. snatteri. Hälften av alla som meddelas åtalsunderlåtelse är ungdomar i åldern 15–20 år.

Enligt 20 kap. 6 § rättegångsbalken skall åklagaren, om ej annat är stadgat, tala å brott som hör under allmänt åtal. Denna bestämmelse ger uttryck för den s. k. legalitetsprincipen, dvs. principen om en absolut plikt att åtala när det föreligger objektiva förutsättningar för en fällande dom. Åklagarens absoluta åtalsplikt är medborgarnas bästa garanti för rättssäkerhet. Lika väl som principen garanterar allas likhet inför lagen tillförsäkrar den de tilltalade en principiell rätt att få sin sak prövad av en opartisk domstol, som består av en eller flera jurister samt förtroendevalda lekmän. Den absoluta åtalsplikten har emellertid begränsats genom bestämmelserna om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § rättegångsbalken och 1 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Men dessa begränsningar utgör alltså undantag från legalitetsprincipen.

De begränsningar i åtalsreglerna som infördes 1985 innebär att åklagarens möjligheter att ge åtalsunderlåtelse utvidgats betydligt. Lagföringen har i

väsentliga avseenden flyttats över från domstolarna till åklagarna.

Varje åklagare har säkert ambitionen att på ett korrekt sätt göra de bedömningar som erfordras, men det måste ändå alltid anses vara en fara för rättssäkerheten när domar- och åklagarrollen förenas i en enda person. De rättssäkerhetsgarantier som ligger inbyggda i domstolsförfarandet går då förlorade.

De nya åtalsreglerna innebär bl. a. att åtalsunderlåtelse numera kan ges även när det kan antas att påföljden vid åtal skulle bli villkorlig dom. Det är emellertid min bestämda uppfattning att lagföring inför domstol har stor betydelse från såväl individualpreventiv som allmänpreventiv synpunkt, även om t. ex. villkorlig dom skulle ådömas. Genom domstolsförfarandets offentlighet och själva rättegångens utformning får inte bara den tilltalade utan även allmänheten klart för sig att samhället ser allvarligt på det begångna brottet.

Begränsningarna i åtalsreglerna har lett till minskad rättssäkerhet för dem som drabbas av brott, dvs. målsägandena. De nya reglerna innebär nämligen att de skadelidande i ett stort antal fall förlorat sina möjligheter att få skadeståndstalan utförd i brottmål. Målsägandena hänvisas i stället till att själva väcka talan i tvistemål. Och i det läget avstår naturligtvis många med de förluster detta innebär. De som inte avstår riskerar, om de skulle förlora målet, att få betala dryga rättegångskostnader. Detsamma gäller i det fall då någon väckt enskilt åtal. Vad ett sådant mål kan kosta har vi sett exempel på under de senaste veckorna från det s. k. Johan-målet vid hovrätten för Nedre Norrland.

Åtalsunderlåtelse enligt rättegångsbalken kan beviljas så snart någon av förutsättningarna i 20 kap. 7 § föreligger och något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosatts. Men man skall då komma ihåg att det är en enda person, dvs. åklagaren, som gör denna intresseavvägning. Och jag måste säga att jag har svårt att föreställa mig att en person som blivit utsatt för t. ex. inbrott i sitt hem skulle ha förståelse för åklagarens beslut att inte väcka åtal därför att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosatts; nog måste man anse att sådant intresse *alltid* åsidosatts när det är fråga om inbrott i någons hem. Med de nuvarande reglerna om åtalsunderlåtelse – där åklagaren är enda beslutande – är det därför stor risk att åklagarna hamnar i situationer där de i allmänhetens ögon blir misstänkta för att ta ovidkommande hänsyn.

Jag har haft många samtal med människor som varit utsatta för brott och som varit missnöjda med åklagarens beslut om åtalsunderlåtelse just därför att de varit övertygade om att åklagaren avskrivit målet enbart för att minska sin arbetsbörda. Samma misstanke kan aldrig uppkomma om handläggningen sker inför domstol. Sådana här misstankar är något som allvarligt skadar människors tilltro till rättsväsendet. Det är därför väsentligt att den absoluta åtalsplikten bibehålls så långt detta är möjligt. Enligt min mening måste de som utsatts för brott anses ha en principiell rätt att få se gärningsmannen ställd inför rätta och dömd för den ifrågavarande gärningen – även om något skadeståndskrav inte föreligger.

En av grundprinciperna i ett rättssamhälle är att lagarnas tillämpning skall kunna förutses av den enskilde medborgaren. Den som står i begrepp att

begå ett brott skall i princip ha klart för sig vilken påföljd samhället kommer att utdöma om brottet upptäcks. Med de numera mycket långtgående inskränkningarna i den absoluta åtalsplikten är detta inte längre fallet.

Sedan 1982 finns i lagen dessutom bestämmelser om s. k. förundersökningsbegränsning som bl. a. innebär att en förundersökning får läggas ned om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelserna i 20 kap. rättegångsbalken. Och för det fall sådana förutsättningar finns redan innan en förundersökning inletts, får åklagaren besluta att inte ens inleda utredning. Även när det gäller unga lagöverträdare finns vissa bestämmelser om förundersökningsbegränsning. Däremot sker inte någon egentlig registrering av dessa förundersökningsbegränsningar, varför det föreligger risk för att personer som begår upprepade brott, men i olika delar av landet, inte blir lagförda.

Fru talman! Det är utomordentligt viktigt att den som bryter mot lagen blir föremål för en reaktion från samhällets sida. Om reaktionen uteblir förlorar lagarna sin trovärdighet och respekten för rättsväsendet urholkas. Skulle medborgarna förlora tilltron till rättsväsendet utgör detta en fara för den allmänna laglydnaden. Men det kan också leda till att grupper av medborgare tar lagen i egna händer för att beivra brottsligheten. Redan i dag förekommer olika former av s. k. medborgargården på skilda håll i landet, och denna företeelse kan förväntas öka om människor upplever situationen så, att samhället inte beivrar brott.

Vi moderater har den uppfattningen att reaktionen är särskilt viktig när det gäller ungdomar. För det första svarar dessa för en stor del av brottsligheten. Många ungdomar utvecklar vanebrottslighet i mycket unga år. För det andra har unga människor i allmänhet outvecklade rättsbegrepp, varför det är nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster. De unga måste snabbt få en reaktion från samhällets sida när de begått ett brott, även om det är fråga om en smärre förseelse. Ungdomarna är många gånger medvetna om att de gjort fel och väntar på en reaktion. Uteblir denna eller visar samhället en överdrivet förstående attityd till den unges beteende, fortsätter han eller hon att begå brott och riskerar att så småningom hamna i ännu allvarligare kriminalitet. Av den anledningen gör vi ungdomarna en björntjänst när vi inför regler som leder till den ena åtalsunderlåtelser efter den andra.

I justitieutskottets betänkande 1985/86:22 sägs att det inte torde råda något tvivel om att "en förundersökning normalt innebär ett obehag för den misstänkte" och att ordningen med åtalsunderlåtelse "inrymmer ett mått av ogillande eller varning från samhällets sida". Eftersom jag själv arbetat som åklagare ett antal år kan jag säga att utskottets slutsatser i det här avseendet är betydligt överdrivna. Visst finns det personer som tar varning av den första åtalsunderlåtelser och därför inte begår något ytterligare brott. Men när åtalsunderlåtelser ges en andra gång, en tredje gång eller ännu fler gånger, så uppfattas det i de flesta fall som att det inte var så farligt det man gjorde. Jag vill gå så långt att jag påstår att åtalsunderlåtelser i vissa fall t. o. m. kan utgöra ett rent klartecken för nya brott. Jag har flera gånger varit med om att en person som fått åtalsunderlåtelser gått direkt ned på gatan och stulit en bil eller gått raka vägen till en butik och stulit varor. Och hur många gånger har

jag inte i samband med att en person underrättats om att han eller hon erhållit åtalsunderlåtelse fått frågan: "Skall jag inte få något straff?"

Visst skall vi ha kvar institutet åtalsunderlåtelse, men vi skall vara ytterst restriktiva med tillämpningen. Möjligheterna att undgå åtal har utvidgats alltför mycket. Såsom lagen är utformad i dag premieras de mest brottsaktiva. Åtalsunderlåtelse kan nämligen ges bl. a. för brott som begås innan en person dömts eller avtjänat straff för ett tidigare brott, om påföljden kan förväntas bli oförändrad. Exempelvis kan en person som väntar på rättegång för en eller flera grova stölder i allmänhet under väntetiden begå flera butikssnatterier utan att dessa föranleder någon extra påföljd. En stor mängd brott i det här landet resulterar därför inte i någon särskild påföljd för de skyldiga. Detta har vi i den moderata partimotionen Ju607 uttryckt så, att vi anser att de nya brotten begås "gratis".

Fru talman! Reglerna om åtalsunderlåtelse bör göras mer restriktiva. Det är därvid lämpligt att i ett första steg återgå till den ordning som gällde före den senaste lagändringen. Jag yrkar bifall till den borgerliga reservationen 2.

Att döma av de olika partiernas ståndpunkter i utskottet kommer vår reservation inte att få majoritet i kammaren, vilket är djupt beklagligt. Men jag lovar att vi skall komma igen i den här frågan, i vart fall vi moderater, eftersom vi aldrig kan acceptera att det finns lagar som, när de tillämpas i praktiken, medverkar till att öka brottsligheten.

Anf. 20 LARS SUNDIN (fp):

Fru talman! Till det betänkande som vi nu diskuterar har folkpartiets representanter i utskottet avgivit tre reservationer som jag vill upphålla mig något vid.

Den första gäller utbildning mot ekonomisk brottslighet. Det är naturligtvis självklart för oss folkpartister, det är inget tvivel om det, att den ekonomiska brottsligheten skall bekämpas. Vi har dock varit kritiska till en del av de vägar som regeringen valt för att bekämpa den, vägar som vi i en del fall tycker rubbar centrala principer i vår rättsordning. Men kampen mot den ekonomiska brottsligheten har också förts genom omprioriteringar av tillgängliga resurser. Vi i folkpartiet tror inte att man kan nå så mycket längre på den vägen, bl. a. med hänsyn till det ökade antalet förmögenhetsbrott och våldsbrott, vilkas bekämpande nu inte längre kan eftersättas. Vi måste i stället fortsätta att utbilda framför allt poliser och åklagare liksom domare för att på det sättet höja kvaliteten på ekobrottsutredningarna. Det finns de som menar att t. ex. de tilltalade i vissa komplicerade skatteprocesser numera har tillgång till mer kvalificerad experthjälp för sitt försvar än vad t. ex. åklagarsidan kan ställa upp med. Så får det inte vara! Därför vill vi ha ett klart tillkännagivande av riksdagen, att det i kampen mot den ekonomiska brottsligheten är mest angeläget att fortsätta satsningen på utbildningen av åklagare och poliser.

Fru talman! Den andra reservationen i betänkandet som folkpartisterna i utskottet står bakom handlar om åtalsunderlåtelse.

Bakgrunden är naturligtvis att brottsligheten i samhället trendmässigt bara ökar. Detta har Jerry Martinger just belyst med siffror. I princip råder fortfarande absolut åtalsplikt, men den absoluta åtalsplikten har avsevärt

begränsats, vilket också utskottet skriver i sitt betänkande. De här begränsningarna beror på att man har önskat lätta på trycket när det gäller rättsväsendets mycket hårt ansatta resurser och styra över dem på att bekämpa narkotikabrottsligheten och den ekonomiska brottsligheten. Men det får inte ske på bekostnad av bekämpandet av andra brott. Därför bör vi återgå till de regler beträffande åtalsunderlåtelse som gällde före den 1 juli 1985. Det är nödvändigt, menar vi, för den allmänna laglydnadens skull. Det får inte vara så, att samhället till synes inte reagerar mot vissa brott, därför att de anses bagatellartade. Speciellt viktigt är det naturligtvis för unga människor att, som det sägs i reservationen, "samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster". Visst innebär en förundersökning ett obehag för den misstänkte. Visst innebär det ogillande eller den varning som följer med en åtalsunderlåtelse också ett obehag. Men det är enligt vår mening inte någon tillräcklig reaktion från samhällets sida.

Vår tredje reservation gäller förtur för ungdomsmål.

Ungdomsbrottsligheten ligger nu på en mycket hög nivå, och den har ökat oroväckande. Orsakerna är många och komplicerade, och det skulle leda för långt att här och nu gå in på dem. Samhällets åtgärder mot denna ungdomsbrottslighet bör naturligtvis främst vara av förebyggande social karaktär. Men det är enligt vår mening också nödvändigt att myndigheternas handläggning av ungdomsären den och ungdomsmål påskyndas. Som det nu är är det endast domstolen som har ålagts en bestämd tidsfrist, och när ett ungdomsmål äntligen kommer till domstolen behandlas det oftast föredömligt snabbt. Jag är medveten om att skyndsamhetskravet har en framträdande plats både i författningstext och i andra föreskrifter, precis som det står i utskottsbetänkandet. Men av de upplysningar som utskottet inhämtat visar det sig nu att handläggningstiden i praktiken varierar högst väsentligt, såväl hos polisen och åklagaren som vid de sociala nämnderna. Detta är inte tillfredsställande. Omloppstiden i ungdomsmålen olika stadier måste förkortas, även om vi inser de praktiska svårigheterna, t. ex. ansträngt arbetsläge vid de olika berörda myndigheterna. Alla dessa frågor, om systemets närmare utformning, fristernas längd, eventuella förlängningar av fristerna, bör övervägas av regeringen och ett förslag till lagstiftning föreläggas riksdagen. Det är vad vår reservation 3 går ut på.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till de tre reservationer som finns i justitieutskottets betänkande 22 om anslag till åklagarväsendet.

Anf. 21 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Åklagarväsendet utgör en viktig kugge i rättsskipningens maskineri, som tillsammans med andra delar av rättsväsendet skall motverka olika slag av brottslighet.

Den 1 april 1985 fick vi nya regler för åtalsunderlåtelse, vilket har lett till en ökad användning av åtalsunderlåtelse, vilket i sin tur har medfört att vi fått en olycklig förskjutning av dömandet från domstolarna till polis och åklagare. Enligt vår mening har möjligheterna till åtalsunderlåtelse och andra begränsningar kommit att utvidgas alltför mycket i lagförslagen.

När någon överträder samhällets regelsystem och begår ett brott, anser vi i centern att det är mycket viktigt att samhället reagerar mot denna överträdel-

se. Om reaktionen uteblir förlorar de uppställda reglerna sin trovärdighet, och respekten för rättsväsendet urholkas.

Det är särskilt viktigt när det gäller unga lagöverträdare att samhället reagerar snabbt och bestämt för att så tidigt som möjligt bryta en brottskarriär. Ett system som innebär att lagöverträdelser inte beivras, eller beivras inkonsekvent, leder till en destruktiv inverkan på ungdomarnas rättsbegrepp.

Lika viktigt som att samhället reagerar med bestämdhet är att reaktionen kommer snabbt och i så nära anslutning till brottet som möjligt. Detta har vi varit överens om tidigare och därför infört regler om förtur för ungdomsmål hos domstolarna. Men det räcker inte med en snabb handläggning i domstolen, också övriga inblandade parter måste reagera snabbt. Därför anser vi från centern att tidsfrister liknande dem som gäller för domstolarnas handläggning av ungdomsmål också skall gälla för förundersökningens bedrivande, åklagarens överväganden och behandlingen i socialnämnden.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 3 i det betänkande som vi nu diskuterar.

Anf. 22 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Fru talman! Anslag till åklagarväsendet handlar förevarande betänkande om. Jag tror att man kan säga att i stort är vi överens i denna fråga inom utskottet. Det föreligger dock tre borgerliga reservationer som de olika borgerliga partiernas företrädare har talat för. I mitt anförande kommer jag att beröra reservationerna nr 2 och 3, och Bengt-Ola Rytting kommer att beröra reservation nr 1. Jag vill dock först göra en liten tillbakablick på åklagarväsendet.

Den 1 juli 1985 genomfördes en ändring av åklagarväsendet på så sätt att det inrättades 13 regionåklagarmyndigheter samtidigt som länsåklagarorganisationen avskaffades – allt i enlighet med det principbeslut som riksdagen hade fattat. Jämsides härmed har verksamheten vid riksåklagarens kansli fått delvis ändrade uppgifter och ändrad organisation. Vidare har en statsåklagarmyndighet för speciella mål inrättats. Åklagarkommittén avlämnade sitt betänkande den 23 april i år. Jag tänker inte kommentera det betänkandet nu – vi får säkert anledning att återkomma till frågan vid ett senare tillfälle.

Reservation nr 2 är en gemensam borgerlig reservation. Grunden för reservationen är två motioner som väckts av moderata samlingspartiet och folkpartiet. Centerpartiet har ingen motion i frågan om åtalsunderlåtelse utan har hoppat på den borgerliga vagnen.

Reglerna om åtalsunderlåtelse utvidgades – som flera av de föregående talarna påpekat – genom lagändring den 1 april 1985. De nya reglerna har alltså fungerat under knappt ett år.

När vi debatterade frågan i december 1984 hade de som då företrädde de borgerliga reservanterna inget konstruktivt att komma med utan ägnade sig åt att föra fram svepande formuleringar om att förslaget skulle allvarligt skada rättssäkerheten och ställa centrala straffrättsliga principer – som likhet inför lagen – åt sidan.

Samma svepande formuleringar återkommer nu i reservation nr 2. Jag anser att det är betänkligt att man från borgerlig sida håller fast vid detta

resonemang. Man fortsätter att sätta på pränt formuleringar som man inte har grund för. Det kan i förlängningen få till följd att människor börjar tvivla på vår rättssäkerhet, vilket vore mycket allvarligt.

Reservationen tar särskilt upp frågan om ungdomars laglydighet. Det är viktigt att samhället reagerar på lagöverträdelser. Till skillnad från reservanterna anser majoriteten i utskottet att så sker i dag.

I reservationen heter det: "Ett system som innebär att lagöverträdelser ofta inte beivras – eller beivras inkonsekvent och ryckvis – får en destruktiv inverkan på ungdomarnas ofta outvecklade rättsbegrepp."

Inte ett ord om att förundersökning eller åtalsunderlåtelse faktiskt är en reaktion från samhället och innebär ett visst mått av ogillande eller varning. Till skillnad från Jerry Martinger, som tycker att det inte förhåller sig på detta sätt, anser faktiskt majoriteten i utskottet att en åtalsunderlåtelse *är* en reaktion från samhället.

I reservation nr 3, som är en folkparti- och centerreservation, tas frågan om förtur för ungdomsmål upp.

Frågan om förtur för ungdomsmål är en angelägen fråga. Vi delar reservanternas oro, och vi skriver i vårt betänkande att detta inte enbart är en kriminalpolitisk angelägenhet. De sociala insatserna är av mycket stor betydelse.

Jag anser att om man ser på handläggningstiderna hos polis och åklagare finner man inte att tiderna är anmärkningsvärt långa.

När det gäller de sociala myndigheterna är handläggningstiderna längre. Detta har bl. a. att göra med vilken organisation man har. Har man ett väl fungerande samarbete mellan polis och socialtjänst, kommer utredningen fram fortare. Det kan också bero på att arbetsbelastningen är olika stor hos myndigheterna. Men en gemensam strävan är att utredningar i ungdomsmål skall handläggas med största skyndsamhet. En arbetsgrupp inom BRÅ har undersökt möjligheterna för bestämda tidsfrister för utredningar hos polis och socialnämnd. Arbetsgruppen fann att det bästa sättet är att organisera verksamheten på lämpligt sätt och att förbättra samarbetet mellan berörda myndigheter. Vi menar också att den nyligen genomförda polisorganisationen kan komma att bidra till lämpliga lokalt anpassade lösningar på detta område.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 22 samt avslag på reservationerna 2 och 3.

Anf. 23 LARS SUNDIN (fp) replik:

Fru talman! Ulla-Britt Åbark sade att vi i stort sett är överens. Det är vi naturligtvis, även om det föreligger tre reservationer. Folkpartiet står bakom samtliga dessa tre reservationer.

Ulla-Britt Åbark sade också att vi bara för att folks tilltro till rättssäkerheten inte skall urholkas inte skall tala om den fara för rättssäkerheten som det innebär att man ger åtalsunderlåtelse på ett sätt som framför allt ungdomar kan missuppfatta. Det är naturligtvis ett visst obehag för ungdomarna. Det tror åtminstone jag, precis som Ulla-Britt Åbark. Men vi får inte vara rädda för att säga att den alltför generöst givna åtalsunderlåtelserna är farlig för

rättssäkerheten. Det är detta det gäller, och vi får inte vara rädda för att säga det.

Prot. 1985/86:134
6 maj 1986

*Åtalsunderlåtelse och
åtgärder mot ekono-
misk brottslighet,
m. m.*

Anf. 24 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Ulla-Britt Åbark konstaterar, i och för sig med all rätt, att vi från centerns sida inte väckt någon motion i år om ändrade regler för åtalsunderlåtelse. Men det torde inte vara någon nyhet för Ulla-Britt Åbark vad centern har för inställning i denna fråga. När de nya reglerna infördes var vi motståndare till dem och hade reservationer i frågan. Så det kan inte vara någon nyhet.

Sedan är det litet konstigt när utskottsmajoritetens talesman säger att den kritik som riktats från olika håll mot en del av den förda kriminalpolitiken kan leda till att allmänheten får ett sämre förtroende för rättsväsendet. Är det någon form av försök att lägga munkavle på dem som kritiserar socialdemokraternas kriminalpolitik? I så fall kommer det försöket att misslyckas. Vi kommer att fortsätta att kritisera de delar av kriminalpolitiken som vi tycker är felaktiga. Det kan inte vara så att det är den kritik som vi framför som leder till att allmänheten eventuellt får ett sämre förtroende för rättsväsendet, utan det gör den politik som förs på detta område. Det är ju de konkreta åtgärderna som människorna märker. Det är i så fall dessa som leder till ett sämre förtroende för rättsväsendet. Åtalsunderlåtelse är bara en del. Vi har tidigare i andra sammanhang redovisat områden där vi tycker att man för en felaktig politik som leder till ett sämre förtroende för rättsväsendet.

Beträffande förtur för ungdomsmålen tycker vi det är bra att vi är överens om det nödvändiga i att ungdomsmålen handläggs med största skyndsamhet av alla inblandade instanser. Det har vi varit överens om ganska lång tid och också gjort olika uttalanden om. Men vi vet nu att dessa allmänna uttalanden inte räcker. Det finns ett flertal exempel där det går alldeles för lång tid innan man är färdig med utredningar, undersökningar, osv. Det är därför som vi från centerns sida i år ställer oss bakom förslaget att vi nu måste införa en tidsregel på samma sätt som gäller för domstolarna. Tyvärr har det visat sig att den allmänna välviljan och de allmänna önskemålen om att vi skall handla med snabbhet inte räcker. Här behövs distinkta regler för att vi skall få det hela att fungera.

Anf. 25 ULLA-BRITT ÅBARK (s) replik:

Fru talman! Till både Lars Sundin och Elving Andersson säger jag: Visst kan man kritisera, men då skall man också komma med någonting konstruktivt, som jag sade tidigare. Man skall inte använda svepande formuleringar utan tala om att det här är fel, och så här vill vi ändra på det.

Vi vet faktiskt inte hur många åtalsunderlåtelser som har skett sedan den nya regeln infördes 1985. Därför menar jag att man skall avvakta och komma med kritiken först när den är befogad. Då skall vi socialdemokrater lyssna; det brukar vi göra.

När det gäller det andra som Elving Andersson tog upp, sociala myndigheter, polisorganisationen, förundersökningar och förtur för ungdomsmål, håller vi med reservanterna om att det är beklagligt att det skall ta sådan tid.

Men jag tror fortfarande att det är en lokal fråga. Jag tror inte att riksdagen skall komma med några regler för hur det skall fungera. Har man ett bra samarbete mellan de olika myndigheterna lokalt så kommer det att bli bra.

Anf. 26 LARS SUNDIN (fp) replik:

Fru talman! Ulla-Britt Åbark menade att vi använder svepande formuleringar och inte är beredda att ställa upp några konstruktiva förslag. Jag vill bara påpeka att folkpartiet tror att om man går tillbaka till de regler för åtalsunderlåtelse som gällde före den 1 april 1985 så får domstolarna mer att göra, och därför är vi beredda att satsa mera pengar på den saken. Det är ett konstruktivt bidrag, tycker jag.

Anf. 27 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Ulla-Britt Åbark vill att vi skall vara konkreta i vår kritik. Det tycker jag faktiskt att vi är, inte bara i det ärende som vi just nu diskuterar utan även på andra områden inom det kriminalpolitiska fältet. Vi redovisar också alternativa handlingsvägar i motioner och i reservationer. Det är bara att läsa där, så får Ulla-Britt Åbark den redovisning som hon efterlyser.

När det gäller förturer och tidsfrister för handläggning av ungdomsmål, är det riktigt som Ulla-Britt Åbark säger att det fungerar bra på de allra flesta ställen, där man har en bra lokal organisation osv. Men det är ju inte där problemen finns, utan där det inte fungerar bra. Ungdomar hamnar i kläm, där man får långa handläggningstider. Det är för dessa fall vi menar att det behövs ett regelsystem på ungefär samma sätt som det som gäller för domstolsväsendet.

Anf. 28 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Till utskottets betänkande 22 har de folkpartistiska ledamöterna fogat en reservation som berör kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Den knyter an till folkpartiets partimotion Ju606, som närmare utvecklar partiets syn på hur ekobrotten bör bekämpas. I allmänna ordalag säger man i motionen:

”Det är angeläget att bekämpa ekonomisk brottslighet”. Det betonade också Lars Sundin i sitt huvudanförande. Direkt efteråt säger man dock: ”men det måste ske med andra medel” än dem som hittills har använts. Vilka andra medel folkpartiet föredrar går det inte att få fram av motionen, men det kanske vi får veta i dag. Att folkpartiet inte vill förstärka ekopoliserna fick vi besked om i det beslut om polisen som togs här i kammaren för en tid sedan.

I reservation 1 tar man upp utbildningsfrågorna inom åklagarväsendet. Tyvärr är det svårt att av reservationens motivering läsa ut att ekobrottsbekämpning är någon prioriterad fråga för folkpartiet.

Av motion Ju606, som man hänvisar till i reservationen, får man en känsla av att folkpartiet närmast beklagar de satsningar som gjorts mot ekobrottsligheten inom polisen och åklagarväsendet. Den har, som man uttrycker det, ”gått ut över effektiviteten i annan brottsbekämpning”.

Folkpartisterna menar att man genom ”kompletterande utbildning” av

polis och åklagare ytterligare skall höja utredningskapaciteten när det gäller ekobrott.

Enligt min mening sker det emellertid redan nu en ordentlig satsning på ekobrottsbekämpningen.

Rikspolisstyrelsen får 1,3 milj. kr. till sitt förfogande på detta område.

150 000 kr. avsätts till en extra åklagarkurs – även om den inte helt och hållet omfattar utbildning om ekobrott.

Domarutbildningen får 800 000 kr.

I årets budget har 650 000 kr. anslagits för kvalificerad ekonomisk utbildning för åklagare.

Hade det funnits någon uppriktig mening bakom folkpartiets reservation, hade man naturligtvis också begärt ytterligare medel för denna utbildning. Men det gör man inte.

Vi måste då fråga oss om folkpartiet anser att den nuvarande utbildningen har stora brister och vilka brister det i så fall är fråga om. Bör utbildningen kanske ha en annan inriktning, och i så fall vilken?

Jag förutsätter att reservanterna har studerat den nuvarande utbildningen och funnit den vara otillräcklig i någon aspekt – vadan annars denna reservation? Jag tycker att det är rimligt att folkpartiet här i kammaren ger besked om vad man vill, eftersom man inte har gjort det tidigare.

Jag är övertygad om att också riksåklagaren är intresserad av att få besked. Även från utskottsmajoritetens sida är vi intresserade av ett besked innan vi går till beslut.

Det sägs inte mycket i den motion som reservanterna hänvisar till. Där står det, på en och en halv rad, kort och gott så här: "Vad som nu framstår som mest angeläget är att fortsätta satsa på utbildning av poliser, åklagare och domare." Men det är ju precis det som regeringen har föreslagit och som alla andra partier i utskottet också har ställt sig bakom. Folkpartiet har t. o. m. godkänt anslagsbeloppen. Man måste då verkligen fråga sig: Vad menar folkpartiet egentligen?

Reservanterna har krävt att deras mening skall ges regeringen till känna. Vad det är som skall ges till känna framgår inte. Men det tycker jag att kammaren och de som bedriver denna utbildning bör få besked om här i dag. Jag förväntar mig att Lars Sundin ger oss detta besked.

Vari ligger bristerna? Vilka kompletteringar behövs?

Jag yrkar därmed bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 1.

Anf. 29 LARS SUNDIN (fp):

Fru talman! Den här reservationen ger naturligtvis uttryck för en principiell markering. Som jag sade, är det genom att – som vi hittills har gjort – fortsätta att utbilda som vi skall bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Vi tycker nämligen att socialdemokraterna har lagt fram förslag, t. ex. i propositioner, som enligt vår mening strider mot grundläggande rättssäkerhetsprinciper. Det får ju inte vara så att man därför att man tycker hjärtligt illa om en sak – vilket vi tycker om ekobrottsligheten – är beredd att tumma på grundläggande rättssäkerhetsprinciper.

Vi menar att det finns en del sådana förslag. Jag kan t. ex. nämna

propositionen om bulvanförhållanden, propositionen om kontroll av rådgivare, propositionen om företagsbot, propositionen om fortsatt giltighet av lagen om skatteflykt, m. m.

Än en gång: Bara för att man tycker hjärtligt illa om en sak får man inte angripa saken på ett sätt som strider mot grundläggande rättsprinciper. Det är den principiella markering vi vill göra. Det är genom fortsatt utbildning av t. ex. åklagare som den ekonomiska brottsligheten skall bekämpas.

Anf. 30 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Det är förståeligt, Lars Sundin, om ni anser att vi har vidtagit fel åtgärder för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Men reservationen handlar faktiskt om utbildningsinsatserna och inte om rättssäkerheten i sig. Däremot räknas det i motionen upp en väldig massa skäl emot att gå vidare och bekämpa ekonomisk brottslighet. Den andas ingenting av den övertygelse som Lars Sundin har om att ekonomisk brottslighet skall bekämpas ordentligt.

Anf. 31 LARS SUNDIN (fp):

Fru talman! Det beror naturligtvis på hur man läser motionen. Jag hävdar bestämt att den handlar om att vi skall bekämpa den ekonomiska brottsligheten, men inte till priset av en hotad rättssäkerhet.

Sedan socialdemokraterna övertog regeringsansvaret har det lagts fram en rad förslag som vi tycker strider mot rättssäkerhetsprinciper, för att inte tala om de förslag som ekobrottskommissionen har presenterat. Visserligen kan det sägas att regeringen inte i någon proposition har instämt i ekobrottskommissionens tolkning, men regeringen och socialdemokraterna har, som jag har uppfattat det, inte heller tagit klart avstånd från en hel del principer som ekobrottskommissionen formulerade.

Det vore intressant att här och nu få höra socialdemokrater klart och tydligt ta avstånd från ekobrottskommissionens nya definition på rättssäkerhet. Att en skyldig får gå fri och på det viset kan vålla ytterligare skada kan vara lika olyckligt som att en oskyldig blir dömd, hävdade kommissionen. Det är ett farligt uttalande.

Anf. 32 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! I motionen uppehåller man sig ganska mycket vid ekobrottskommissionens förslag, men säger, precis som Lars Sundin nu gör, att man i och för sig inte har så mycket att invända mot regeringens förslag på detta område.

Vi har fortfarande inte fått något svar på frågan vad det är för fel på den utbildning som nu erbjuds poliser, åklagare och domare för att de på ett bättre sätt skall kunna bekämpa ekonomisk brottslighet. Det är ganska avancerade kurser som det är fråga om. Det finns kurser på mellan sex och åtta veckor på detta område. Skall vi bygga vidare på dem, vilket reservationen handlar om, bör man faktiskt precisera sig från folkpartiets sida.

Jag kan inte komma ifrån den känslan att folkpartiet tar till resonemanget

om utbildningen för att komma bort från bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten.

Prot. 1985/86:134
6 maj 1986

*Anslag till domstols-
väsendet, m. m.*

Anf. 33 LARS SUNDIN (fp):

Fru talman! Bengt-Ola Rytters känslor kan inte jag göra något åt. Jag har i två tre inlägg sagt att vi måste fortsätta att bekämpa den ekonomiska brottsligheten genom att satsa på utbildningen. Där ligger naturligtvis ett erkännande – utbildningen är bra. Det är också denna väg som vi måste gå vidare på. Det är den principiella markeringen i vår reservation.

Anf. 34 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Varken i motionen eller i reservationen talas det mera preciserat om vad det är för fel på den utbildning som nu bedrivs och som är av stor omfattning. I motionen behandlar man utbildningen på en och en halv rad. Det är allt som sägs om utbildningen. Däremot radar man upp argument mot en satsning på bekämpandet av ekonomisk brottslighet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om justitieutskottets betänkande 23.)

Anf. 35 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera justitieutskottets betänkande 23 om anslag till domstolsväsendet. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anslag till domstolsväsendet, m. m.

Anf. 36 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande 23, som har rubricerats Anslag till domstolsväsendet, behandlas också en del kontroversiella frågor om antalet nämndemän. Jag skall återkomma till det.

Jag vill redan inledningsvis konstatera att det från majoritetens sida finns mycket motsägande skrivningar i utskottets betänkande. Majoriteten skriver:

”Utskottet ser domstolarnas arbetssituation som en fråga av största betydelse, och utskottet har anledning att påminna om sina tidigare uttalanden rörande bl. a. vikten av att domstolarnas dömande och rättsvårdande verksamhet bibehålls på hittillsvarande höga nivå. Utskottets ställningstagande i dessa delar är självfallet fortfarande fullt aktuella.”

Sedan konstateras i utskottsmajoritetens skrivning att regeringen föreslår en förhållandevis kraftig begränsning av medelstillelningen till de allmänna domstolarna. Men, fortsätter man, detta innebär att utskottet bedömer att det föreliggande budgetförslaget inte leder till att rättssäkerhet och effektivitet hos domstolarna sätts i fara.

Man kan fråga sig hur utskottsmajoriteten har resonerat för att komma fram till detta uttalande.

I betänkandet behandlas också tingsrätternas och länsrätternas samman-

sättning, och jag skall återkomma till detta senare.

När det gäller den medelsanvisning som regeringen föreslår menar vi moderater att det föreligger en uppenbar risk för att domstolarna inte längre kan bibehålla sin höga kvalitet i väsentliga avseenden. Vi har ofta kritiserats för att vi vill spara på statens utgifter, men när det gäller rättsväsendet hävdar vi att ytterligare besparingar inte kan försvaras om man önskar att Sverige även i fortsättningen skall betecknas som rättsstat. Vi tror att vi i den bedömningen har ett starkt stöd bland medborgarna.

Mot denna bakgrund anser vi att anslaget bör räknas upp med 5 milj. kr., vilket vi också har krävt i motion 217 och understrukit i vår reservation nr 2. Jag yrkar, fru talman, bifall till reservation 2.

Något som upprört många medborgare är den reform i fråga om nämndemän som tillkom 1983, speciellt när det gäller tingsrätternas nämndemannantal. Kritiken har varit massiv inom alla partier. Det är därför med tillfredsställelse vi noterar att regeringen har uppdragit åt domstolsverket att göra en allmän analys och utvärdering av överklagande- och ändringsfrekvenserna i samtliga mål och ärenden för att därigenom få underlag för en bedömning av om reformen har fått de negativa konsekvenser som många i likhet med moderaterna varnade för vid dess genomförande.

Tillsammans med övriga borgerliga partier har vi i ett särskilt yttrande förklarat vår inställning till frågan om antalet nämndemän i tingsrätt. När antalet nämndemän år 1983 minskades från fem till tre i normalfallen motsatte vi oss mycket bestämt denna förändring. Vi har vidhållit denna uppfattning och vid varje tillfälle som riksdagen behandlat frågan med eftertryck gett denna vår åsikt till känna. Vår uppfattning står alltså fast, att minskningen av nämndemännens antal från fem till tre i de flesta mål i tingsrätt innebär att den önskvärda allsidigheten och bredden har försämrats inom den del av rättsskipningen där tyngdpunkten i praktiken ligger för de flesta människor. Detta är för övrigt en uppfattning som många yrkesdomare och även åklagare delar med oss. Inte minst den enkät som redovisades i höstas och som gällde vanligt folks förtroende för domstolarna understryker ytterligare betydelsen av ett brett lekmannainflytande i våra tingsrätter.

Moderata samlingspartiet har i ett flertal motioner framhållit denna sin ståndpunkt. Så sent som föregående år framhöll vi på nytt genom en partimotion vikten av en återgång till fem nämndemän i tingsrätt vid alla mål.

En sak som vi också fäster stor vikt vid är de ändrade förhållandena gällande omröstningsreglerna. Vi vill inte gå tillbaka till den gamla ordningen, men vi understryker med skärpa att man vid lika röstetal inte bör kunna medge att lindrigaste domen skall gälla. I stället hävdar vi att vid lika röstetal den mening skall få fälla avgörandet som ordföranden, dvs. den lagfarne domaren, omfattar. Med nuvarande ordning, som knappast kan kallas för en reform, kan den situationen uppstå, att om två nämndemän vill fria och den lagfarne domaren och en nämndeman vill fälla, blir det ett frikännande. Det skall då tas i beaktande att ett mål innan det kommer till tingsrättens avgörande många gånger har föregåtts av omfattande polisundersökning, varefter också en åklagare prövat målet. Praxis att den lindriga domen skall gälla vid lika röstetal innebär enligt vår mening en diskriminering av den lagfarne domaren, om denne tillsammans med en lekman röstar för en

strängare påföljd. Vi vill också understryka att vi fortfarande står kvar vid våra ståndpunkter beträffande antalet nämndemän i tingsrätt liksom också när det gäller omröstningsreglerna. När nu regeringen emellertid gett domstolsverket i uppdrag att göra en utvärdering av domförhållningarna – helt i enlighet med utskottets betänkande från 1983, där det uttalades att man uttryckligen förväntade sig att en prövning kom till stånd – har vi, trots att vi inte har ändrat uppfattning i sak, låtit det bero med ett särskilt yttrande. Inom justitieutskottet har den regeln gällt att man, om en utredning eller någon annan bedömning av ett ärende pågår och en redovisning ligger mycket nära i tiden, skall respektera detta och inte ställa nya krav. Den utvärdering som det nu gäller skall redovisas den 1 oktober 1986, och det anser vi motiverar att vi nöjer oss med ett särskilt yttrande.

Från flera håll har framförts att utvärderingen, som skall belysa ett antal olika frågor av betydelse inom rättsskipningen, är ett beställningsjobb. Vi har inte den uppfattningen utan har fullt förtroende för domstolsverkets objektivitet i detta sammanhang.

Även när det gäller minskat antal nämndemän i länsrätterna motsatte vi oss den förändringen. Vi står fortfarande kvar vid denna ståndpunkt, och tillsammans med centern har vi utvecklat vårt ställningstagande i ett särskilt yttrande. Med hänsyn till en pågående utvärdering avstår vi i rådande läge från att kräva att de gamla reglerna återinförs.

Fru talman! Frågan om begränsning av antalet nämndemän i tingsrätter och länsrätter har mycket starkt upprört såväl nämndemän som domare och åklagare. Det finns i Sverige ca 8 000 nämndemän. De har på senare år slutit sig samman i Nämndemännens riksförbund. Det är en organisation som skall föra deras talan i skilda angelägenheter. Minskningen av antalet nämndemän har enligt organisationens talesmän allvarligt begränsat nämndemännens förmåga att fullgöra sitt uppdrag. Främst vänder man sig mot det minskade antalet tjänstgöringstillfällen per år. Det har man inte gjort mot bakgrund av några ekonomiska motiv utan därför att ett färre antal tjänstgöringstillfällen kan gå ut över nämndemännens förmåga att döma rättvist. Särskilt för nyvalda nämndemän kan ett ringa antal tjänstgöringstillfällen medverka till att vederbörande har svårt att vänja sig vid det juridiska språk som förekommer vid en domstol. Man går också miste om möjligheten att få nödvändig rutin i sitt uppdrag.

Angående tingsrätts sammansättning har inlämnats tre motioner, därav två moderata och en socialdemokratisk. I samtliga begärs en utvärdering av nu gällande ordning. Jag kan bara konstatera att motionärerna nu kan känna sig väl tillgodosedda i och med att uppdraget att göra en sådan utvärdering överlåtits åt domstolsverket.

Anf. 37 LARS SUNDIN (fp):

Fru talman! Än en gång uttalar justitieutskottet sin oro över domstolarnas arbetsbelastning. Deras arbetssituation är en fråga av allra största betydelse. Det är oerhört viktigt att domstolarnas dömande och rättsvårdande verksamhet blir kvar på den hittillsvarande och, som vi tycker, höga nivån. "Hit men inte längre", löd det ganska samstämmigt från denna talarstol, när riksdagen handlade den kryptiska meddelstilldelningen för de allmänna domstolarna

förra året. Trots en ganska välvillig behandling av domstolsväsendet i förhållande till en del andra myndigheter har vi förmodligen passerat det "hit men inte längre" som allmänt åberopades förra året.

Eniga uttalanden här i kammaren och lika eniga utskottsskrivningar tycks sällan nå den rätta adressen, dvs. finansdepartementet. Om de händelsevis når dit får de föga eller ingen effekt.

Vid en samlad bedömning av de olika faktorer som inverkar på domstolarnas resursbehov – målutveckling, bibehållen kvalitet i dömandet, servicegrad, personalens arbetsförhållanden osv. – kan vi i folkpartiet i princip godta det förslag som föreligger. Ett avgörande inflytande när det gäller denna ståndpunkt har den analys av kvaliteten på domstolarnas dömande verksamhet som ombesörjs av domstolsverket och den attitydundersökning som för närvarande äger rum vad gäller allmänhetens syn på domstolarna.

I en motion har vi i folkpartiet hemställt att ytterligare 5 milj. kr. anslås till de allmänna domstolarna. Vi har också begärt att reglerna om åtalsunderlåtelse – som jag talade om för en stund sedan – skulle göras mera effektiva. Om vi återgår till de regler för åtalsunderlåtelse som gällde före den 1 juli 1985, leder det högst sannolikt till en ökad arbetsbelastning för de allmänna domstolarna. Jag yrkar således bifall till reservation 3 – som Karin Ahrlund och Hans Petersson i Röstånga står bakom –, men under förutsättning av bifall till reservation 2 i justitieutskottets betänkande 22.

När det gäller antalet nämndemän i tingsrätt har vi mycket bestämt motsatt oss en minskning i normalfallet från fem till tre nämndemän. Under en rad år har företrädare för folkpartiet redogjort för skälen till denna vår inställning. Jag skall därför inte dröja vid dessa skäl nu. Jag konstaterar bara att de naturligtvis gäller fortfarande. Med hänsyn till att domstolsverket för närvarande genomför en översyn av domförhållningarna avstår vi denna gång från att begära en omedelbar ändring av reglerna – dvs. en omedelbar återgång till systemet med fem nämndemän.

Jag vill dock betona att folkpartiets principiella uppfattning om antalet nämndemän är densamma som tidigare.

Anf. 38 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Vårt rättssystem vilar på en arbetsfördelning mellan polismyndigheten, åklagarväsendet och domstolsväsendet. Polis och åklagare har ansvar för uppspårning och utredning av brott, medan domstolarna har att avgöra skuldfrågan och att utdöma påföljd. Det är av värde att denna arbetsfördelning upprätthålls. Enligt centerpartiets mening är rättssäkerheten i fara om domstolarnas dömande funktion inte hävdas.

Går vi tillbaka till år 1940, kan vi konstatera att det var domstolarna som till 100 % avgjorde vilka som var skyldiga till brott. År 1980 däremot fastställde domstolarna skuldfrågan i endast 19 % av fallen. I dag är det således polis och åklagare som i över 80 % av fallen avgör om någon gjort sig skyldig till brott.

Antalet åtalsunderlåtelser som meddelas av åklagare har ökat under senare år. Åklagarens möjligheter att meddela åtalsunderlåtelse har också vidgats avsevärt. De vidgade möjligheterna till åtalsunderlåtelse motivera-

des främst av ekonomiska skäl. Förslaget syftar inte till att stärka rättssäkerheten.

Vi i centerpartiet motsatte oss beslutet om utökad åtalsunderlåtelse. Vi ansåg nämligen att förslaget från ett flertal utgångspunkter var helt oacceptabelt. Vi har samma åsikt i dag – det framkom i debatten om justitieutskottets betänkande nr 22.

Ingen del av den offentliga sektorn kan självfallet tillåtas verka utan hänsyn till det statsfinansiella läget. Varje restriktion av rättsväsendet måste dock utgå från kraven om rättssäkerhet och skydd för både offer och gärningsman. Det ekonomiska läget får inte ensamt styra rättsväsendets inriktning. Den grundläggande arbetsfördelningen mellan polis, åklagare och domstol bör bevaras.

I centerpartiet anser vi att en bred lekmanamedverkan i domstolarna är av stort värde av flera skäl. Först och främst utgör nämndemannainflytandet en garanti för att domstolarnas avgöranden ligger i linje med allmänna rättsuppfattningar i samhället. Av särskilt värde är nämndemannamedverkan när det gäller bedömningsfrågor, t. ex. angående påföljdsval eller bevisvärdering. Nämndemännens medverkan bidrar därigenom till att medborgarnas förtroende för rättsskipningen upprätthålls. Vidare tillgodoser nämndemännen medborgarnas intresse av insyn i domstolarnas verksamhet. Det är således från såväl allmänt demokratiska synpunkter som av rättssäkerhetsskäl angeläget att den i ett mål medverkande nämndemannagruppen har en så bred förankring i samhället som möjligt och en i politiskt hänseende allsidig sammansättning.

Fr. o. m. den 1 juli 1983 tjänstgör normalt endast en lagfaren domare och tre nämndemän i tingsrätt mot tidigare fem nämndemän. Minskningen av nämndemännens antal i de flesta mål i tingsrätt innebär att den önskvärda allsidigheten och bredden har försämrats genom den del av rättsskipningen där tyngdpunkten i praktiken ligger för de allra flesta människor.

Enligt centerpartiets mening har minskningen av antalet nämndemän på ett olyckligt sätt begränsat lekmanainflytandet. Vi har därför i en motion och nu i en reservation fogad till detta betänkande föreslagit att domförhetsreglerna för tingsrätt bör ändras på så sätt att den ordning som gällde före ändringen 1983 återinförs. Det antal nämndemän som normalt skall delta i avgörandena bör således bestämmas till fem.

Regeringen har gett domstolsverket i uppdrag att göra en mer allmän analys av överklaganden och ändringsfrekvenser i samtliga mål och ärenden i de allmänna domstolarna och i förvaltningsdomstolarna. Det är värdefullt att en sådan analys kommer till stånd. Härigenom kommer det att skapas ett underlag för att man skall kunna bedöma den kritik som ibland förs fram om att kvaliteten på domstolarnas dömande verksamhet skulle ha sjunkit. Det är också av värde att *den attitydundersökning om allmänhetens syn på domare och domstolar* som domstolsverket genomförde förra året kommer att bli närmare analyserad.

Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationerna nr 1 och 4 i justitieutskottets betänkande nr 23.

Anf. 39 HELGE KLÖVER (s):

Fru talman! Låt mig först konstatera att i det sedvanliga ärendet om anslag till domstolsväsendet, som vi skall ta ställning till om en stund, är utskottet i stort sett enigt. Det finns skäl att inledningsvis nämna att anslaget till de allmänna domstolarna nu överskrider 1 miljard och att anslaget till de allmänna förvaltningsdomstolarna uppgår till omkring 330 miljoner.

Arbetsläget vid de allmänna domstolarna inger en viss oro, som utskottet också har gett uttryck för i betänkandet. Det är angeläget att arbetsförhållandena inom domstolarna förblir sådana att den hittillsvarande höga standarden i dömandet och rättsvärden i övrigt bibehålls, säger utskottet.

När det gäller tingsrätterna, som är den tunga delen i vårt rättsväsende, visar målstatistiken att det totala antalet inkomna mål har minskat något. Samtidigt har dock antalet avgjorda mål sjunkit. Det gör att målbalansen tyvärr fortfarande ligger på en, enligt min mening, alltför hög nivå.

Medelstilledningen till de allmänna domstolarna innebär enligt utskottets förslag en relativt kraftig begränsning av huvudalternativet. Sven Munke drog kanske fel slutsats av det som står i betänkandet. Han sade att det vi föreslår är en kraftig begränsning av medelstilledningen. Det är faktiskt tvärtom, vi gör en kraftig begränsning av den besparing som skulle ha blivit nödvändig om vi hade följt huvudalternativet. Det är, tror jag, i stort sett inte mer än en tredjedel av den besparingen som de 5 miljoner som skiljer oss åt innebär. Men det kan vara lätt att läsa fel och dra fel slutsats, det gör vi oss väl alla skyldiga till ibland. Anslaget ökar i alla fall med 75 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Totalt blir det 1 018 miljoner.

Moderaterna har i sin reservation, nr 2, föreslagit ett anslag på 1 023 miljoner, alltså en höjning med 5 miljoner i förhållande till majoritetsförslaget. Det är en i och för sig ganska blygsam förstärkning, kan man tycka. Man motiverar den med att dessa 5 miljoner behövs, för annars är det en uppenbar risk att domstolarna inte längre kan bibehålla sin höga kvalitet i väsentliga avseenden.

Nu är det naturligtvis inte så att kvalitetsgränsen går just vid de här 5 miljonerna. Utskottets majoritet anser att den medelstilledning som regeringen föreslår bör kunna godtas utan att därmed vare sig rättssäkerheten eller effektiviteten vid domstolarna sätts i fara.

Jag vill också erinra om det rationaliseringsarbete som pågår inom domstolsväsendet i syfte att åstadkomma större effektivitet och bättre resursanvändning, t. ex. förenklade rutiner inom administrationen, flexibla- re personalanvändning och bättre dimensionering av resurserna mellan olika domstolar. Här finns enligt min mening utrymme för en och annan besparing.

En för kammaren gammal välkänd fråga behandlas också i det här betänkandet och det är antalet nämndemän i tingsrätt. Den huvudregel som har gällt sedan den 1 juli 1983 innebär att tingsrätt i familjerättsliga tvistemål och vissa brottmål är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän. Om det gäller brott där straffet är minimum två års fängelse, skall nämndemännens antal vara fem.

I den här frågan finns det en reservation. Det är i år centerpartiet ensamt som föreslår att man från den 1 januari 1987 återgår till de regler som gällde före den 1 juli 1983.

Man kan vara litet förvånad över den här reservationen, eftersom det just nu pågår en utvärdering av nämndemannareformen. Regeringen gav nämningen den 23 januari domstolsverket i uppdrag att utvärdera de ändrade domförhållsreglerna i underrätterna när det gäller antalet nämndemän och nämndemäns rösträtt. Utvärderingen skall ske i samråd med Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund och Nämndemännens riksförbund. Det garanterar att det kommer in synpunkter från skilda håll. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 oktober 1986. Därför tycker jag inte att det känns meningsfullt att i dag ha en omfattande debatt i den här frågan, dels med hänsyn till att den pågående utvärderingen beräknas vara klar inom 5–6 månader, dels därför att vi den 17 april förra året hade en lång debatt i den här kammaren om tingsrätternas sammansättning. Sedan dess har ingenting inträffat som kan ge skäl till att inte avvakta utvärderingen.

Det kan väl inte, Gunilla André, vara till nackdel att ha fakta tillgängliga när frågan diskuteras? Jag är som sagt litet förvånad över er reservation just för att den ger intryck av att ni vill ha beslut innan resultatet är redovisat därför att ni inte hyser tilltro till den kommande utvärderingens trovärdighet, men så kan det väl inte vara. De övriga borgerliga partiernas företrädare i utskottet har ju ansett att det är rimligt att avvakta utvärderingen innan de begär ändrade domförhållsregler.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 40 SVEN MUNKE (m) replik:

Herr talman! Helge Klöver har alldeles rätt i att 5 milj. kr. inte är mycket att tvista om i det här sammanhanget när det rör sig om över 1 miljard. Det är vi nog rörande överens om.

Men man får inte glömma bort att brottsligheten fortsätter att öka och ökar mycket kraftigt. Domstolsverkets enkät om förtroendet för domstolarna talar sitt tydliga språk om att medel för rättsskipningen behövs. Vi menar från moderat håll att man inte skall pruta, speciellt som man räknar med att arbetsbelastningen blir större. Vi är mycket väl medvetna om att det kan finnas rationaliseringspengar att hämta, men i dagens läge anser vi nog att de 5 miljonerna är väl placerade, om riksdagen nu går med på vår reservation 2.

Anf. 41 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Jag nämnde i mitt förra inlägg att jag tycker det är bra att domstolsverket har fått uppdraget att göra en mer allmän analys av överklagandena och ändringsfrekvenserna i samtliga mål och ärenden i de allmänna domstolarna och i förvaltningsdomstolarna. Men när det gäller antalet nämndemän tycker vi från centerpartiets sida att det redan nu finns klara bevis på att det inte var någon bra ändring som majoriteten i riksdagen genomdrev 1983 och att man utan vidare dröjsmål bör återgå till den gamla ordningen när det gäller antalet nämndemän.

Anf. 42 LARS SUNDIN (fp) replik:

Herr talman! Helge Klöver tyckte att de 5 milj. kr. som vi önskade utöver regeringens förslag inte var så mycket att orda om. Men om riksdagen beslutar om ändrad reglering av åtalsunderlåtelseinstitutet, kommer domstolarna att få en ökad arbetsbelastning, och vi tror att det kommer att kosta ca 5 milj. kr. Skall vi ha en ändring av regleringen av åtalsunderlåtelseinstitutet, kräver konsekvensen att vi är beredda att slussa ut ytterligare 5 milj. kr. till de allmänna domstolarna.

Anf. 43 HIELGE KLÖVER (s) replik:

Herr talman! Till Gunilla André vill jag säga att det är väsentliga frågor vi kan få svar på i den utvärdering som domstolsverket har att göra tillsammans med de organisationer jag räknade upp. Man skall bl. a. belysa hur många brottmål som avgjorts utan nämndemän, med tre resp. fem nämndemän, förekomsten av skiljaktiga meningar, sambandet mellan skiljaktiga meningar och överklagande- och ändringsfrekvens, hur nämndemannakåren ser ut i fråga om inkomstförhållanden och hur ofta nämndemännen tjänstgör. Jag tycker att det vore bra att ha svar på dessa frågor när vi skall föra en sakdebatt i ärendet. Hittills tycker jag mig ha funnit ganska mycket av allmänt tyckande utan särskilt mycket fakta bakom.

Jag berörde inte folkpartiets reservation om 5 milj. kr. därför att dessa pengar är specialdestinerade under förutsättning att kammaren bifaller vad som yrkats i betänkandet om åtalsunderlåtelse. Moderaterna är ensamma om att vilja generellt öka anslaget med 5 miljoner. Jag delar oron som framförts – det gör också utskottet: jag citerade vad vi har skrivit. Men domstolarna har icke drabbats av besparingar i samma storleksordning som andra myndigheter. Vi tror icke att de 5 miljonerna är avgörande för kvaliteten i domstolarnas verksamhet, som moderaterna i sin reservation framför farhågor om. Jag tror att det inom domstolsväsendet finns utrymme för att klara en med 5 miljoner minskad tilldelning i förhållande till moderaternas förslag.

Anf. 44 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Helge Klöver säger att det förekommer ett allmänt tyckande när det gäller nämndemännen. Det allmänna tyckandet kommer i mycket stor utsträckning just från nämndemannahåll och beror på att nämndemännen har sett effekterna av den ändrade lagstiftningen när det gäller tjänstgöringstillfällen; speciellt när det gäller hur många gånger per år de skall tjänstgöra har de stora invändningar, eftersom de anser att de numera inte kan följa praxis och lagstiftning så som de skulle önska.

Anf. 45 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Nämnden i tingsrätt skall spegla det allmänna rättsmedvetandet och allmänt rådande värderingar i samhället på ett någorlunda allsidigt och representativt sätt – det är i dag själva grunden för nämndens legitimitet.

Lagen är som bekant ofta oklar, mångtydig eller ofullständig. Det låter sig för övrigt inte göras att, annat än undantagsvis, skriva en lag så, att den tar sikte på alla tänkbara konkreta situationer och händelser. Denna s. k.

kasuistiska metod hör en svunnen och från lagskrivningssynpunkt mer idyllisk tid till, vilket de klassiska stadgandena i bl. a. byggningsbalken bär vittnesbörd om. Jag tänker då närmast på de kända orden: "flyga bi bort i annans skog" eller "löpa svin ur en skog i annan som ej ligga samman".

Men inte ens på den tiden gick det att helt undvika bruket av vissa tänjbara, mera obestämda regler. Enligt den gamla strafflagen – för att ta ett enda exempel – gjorde den sig skyldig till inbrottsstöld som "med våld å mur, vägg, golv, tak, lucka, fönster, port, dörr, lås eller annat dylikt stängsel brutit sig in i gård" etc. Vad är orden "annat dylikt stängsel" om inte embryot till en generalklausul?

Lagtexten i sig är således inte, som många tycks tro, att likna vid ett slags matematisk tabell, där det rätta svaret anges i klara siffror eller bokstäver. Till det sagda kommer det flitiga bruket i lagtext av begrepp sådana som billig, skäligen, otillbörligen, god sed, och, för brottsbalkens del, hänsynslöshet, råhet och farlig.

En helt annan sak är att man i lagskrivandet bör sträva efter så stor exakthet och noggrannhet som möjligt. Här var det långt bättre bestämt, innan lagstiftningsraseriet satte in så småningom efter krigets slut.

Hur skall domstolen då gå till väga för att kunna lösa det underställda fallet – det må vara ett tvistemål eller ett brottmål? Domstolen får ju inte säga "pass".

Svaret blir enligt den finländske professorn Aulis Aarnio i uppsatsen *Värdena och domarreglerna, intagen i Festskrift till Jan Hellner 1984*, att valet av det slutliga innehållet blir beroende av *domarens värden och värderingar*. Det är därför inte möjligt att skarpt skilja mellan rätt och moral. Rättsnormerna utgör enligt professor Aarnio endast en del av samhällsnormerna. Domaren måste med andra ord ständigt ha fingret på tidens puls. Aarnio påpekar att Olaus Petri uttrycker en besläktad tanke i domarregeln nr 13: "Den menige mans bästa är den yppersta lagen, och därför det som finnes den menige man till nytta vara, det bör hållas för lag, ändock att beskriven lag efter orden synes annorlunda lyda." Enligt Olaus Petri skulle det sålunda t. o. m. vara domarens plikt att handla mot lagens klara bokstav, om det var nödvändigt för att uppnå en skäligen lösning.

I en annan uppsats i samma festskrift citerar professor Sven-Olof Lodin Aristoteles, som för länge sedan uttryckte samma sak, nämligen att en lagregel inte kan ge svar på alla tänkbara situationer och att det därför blir domstolens sak att döma som lagstiftaren själv skulle döma, om han varit närvarande vid tillfället, och så som han skulle ha beslutat, om han känt till det ifrågasvarande fallet.

En med Aristoteles uttalande överensstämmande lagregel finns för övrigt inskriven i den schweiziska civillagen av år 1907.

Som jämförelse må i korthet nämnas att Montesquieu, som levde under 1700-talet, hävdade en rakt motsatt mening. Enligt honom var staten ett organ i vilket domaren utgjorde munnen som uttalade lagens ord. Montesquieus domarideal var således en domare utan egna tankar och utan någon möjlighet att spegla och ge uttryck för egna erfarenheter och värderingar.

Åsikterna om domarens roll har sålunda växlat från tid till annan. Montesquieus uppfattning är inte dagens. Mera om detta står att läsa i en

artikel av professor Kjell Modéer betitlad Godtycklighet inom rättsstatens ramar, som ingår i en serie skrifter tillägnade Gustaf Petrén, utgivna av stiftelsen Rättsfonden, december 1984.

Då alltså domarens värden och värderingar mer eller mindre avgör domens innehåll säger det sig *självt* att urvalet av domstolsledamöterna bör vara sådant att domstolen blir ett uttryck för det allmänna rättsmedvetandet. Att representativiteten och allsidigheten är större om antalet nämndemän är fem än om antalet är tre behövs det ingen särskild utredning för att få bekräftat.

Reformen av år 1983, som innebär att antalet nämndemän i tingsrätten reducerades med 40 %, var följaktligen ytterst olycklig från rättsordningens synpunkt.

Riktigheten av denna uppfattning är allmänt befast. Överallt beklagas reformen såväl av yrkesdomarna som av nämndemännen själva. Sveriges domareförbund skrev sålunda den 30 oktober 1984 till justitieministern bl. a.: "Nämndemannakårens allsidiga sammansättning har under åren ansetts vara av stort värde i och för sig. När antalet nämndemän i de vanligaste brottmålen nedsattes från fem till tre synes man dock knappast ha haft det tydligt för ögonen, att möjligheten av en representativ sammansättning i det enskilda målet därigenom gick praktiskt taget förlorad." I tidskriften Nämndemannen (1985 nr 4), utgiven av Nämndemännens riksförbund (NRF), redovisas följande uttalande från Bodens nämndemannaförening av den 29 oktober 1985: "Med beklagande konstaterar Bodens nämndemannaförening, att det väntade riksdagsbeslutet om en återgång till 5-mannanämnder istället blev ett beslut om bibehållande av 3-mannanämnder", det är alltså riksdagsbeslutet förra året som avses. "– Underhandskontakter med representanter för alla riksdagspartierna pekade mot en positiv lösning av frågan om antalet nämndemän. Men i riksdagsdebatten visade det sig, att politiska krumbukter och taktiska finter tydligen var väsentligare än att tillmötesgå önskemålet från en enig domare- och nämndemannakår om en ur rättstrygghetssynpunkt väsentlig ändring av lagen. – Bodens nämndemannaförening vill än en gång med skärpa framhålla kravet på en återgång till 5-mannanämnder (4-mannanämnder i länsrätterna), samtidigt som föreningen enträget uppmanar såväl NRF:s styrelse som alla nämndemän i landet att bearbeta inte blott berörda utskottsledamöter utan även andra riksdagsmän och klargöra vikten av att en återgång sker till tidigare gällande bestämmelser."

Nu är avgörandets stund inne. Återigen kommer – med nämndemannaföreningens ordval – taktiska finter att påverka utgången i riksdagen.

Genom att i januari i år, dvs. för ungefär tre månader sedan, uppdra åt domstolsverket att göra en s. k. utvärdering av domförhållningarna har regeringen lyckats förmå utskottets majoritet att skjuta frågan från sig för en tid av ett år, en majoritet i vilken även ledamöterna från moderaterna och folkpartiet ingår. Samtidigt avlog majoriteten en motion från mig med krav på omedelbar återgång till fem nämndemän. Utredningen är helt *meningslös* från de utgångspunkter som är bestämmande för antalet fem nämndemän. Den skall t. ex. avse hur ofta nämndemännen tjänstgör och hur nämndemannakårens inkomstförhållanden ser ut.

Herr talman! Det finns flera vägande skäl till förmån för fem nämndemän.

I min motion har jag återoppat betydelsen av kontinuitet och likformighet. I reservation nr 1 av centerledamöterna och i det särskilda yttrandet av övriga borgerliga ledamöter hänvisas till bevisvärdering och påföljdsval.

Vid föregående riksmöte förelåg det en enhällig borgerlig uppfattning om att 1983 års reform snarast borde upphävas. Det glädde mig personligen, eftersom jag – med mer än 30 års erfarenhet från domstolsväsendet – är en varm anhängare av en stark nämndemannakår, som ju har rötter långt tillbaka i vår historia och som utgör del av vårt rättsarv. I dag är det tyvärr bara centerpartiet som utan dröjsmål vill återställa den gamla ordningen. Jag är besviken.

Min motion är något hårdare i yrkandet än centerreservationen. Min motion avser även nämndemän i länsrätt. Bl. a. för att förenkla handläggningen avstår jag emellertid från att yrka bifall till min motion och yrkar i stället bifall till reservation 1 som är fogad till betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Justitieutskottets betänkande 21

Mom. 1 (ersättning för rättegångskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 146 för reservationen av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 22

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 2 (utbildning mot ekonomisk brottslighet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Karin Ahrland och Hans Petersson i Röstånga – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (åtalsunderlåtelse)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 148 för reservation 2 av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 5 (förtur för ungdomsmål)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 85 för reservation 3 av Karin Ahrland m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1 (antalet nämndemän i tingsrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 50 för reservation 1 av Gunilla André och Elving Andersson. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2–8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9 (anslag till Allmänna domstolarna)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 63 för reservation 2 av Björn Körlof m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

justitieutskottets betänkanden

1985/86:24 om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. (prop. 1985/86:9),

1985/86:29 om anslag till statsrådsberedningen m. m. (prop. 1985/86:100 delvis) och

finansutskottets betänkande

1985/86:20 om den slutliga regleringen av ombildningen av datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA) till aktiebolag m. m. (prop. 1985/86:112 delvis).

Anf. 46 TALMANNEN:

Justitieutskottets betänkanden 24 och 29 samt finansutskottets betänkande 20 debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså justitieutskottets betänkande 24 om disciplinförseelser av krigsmän.

Disciplinförseelser av krigsmän, m. m.

Anf. 47 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 24 på samtliga punkter utom punkterna 11 och 21, där jag i stället yrkar bifall till reservationerna 2 och 3. Det får enligt min mening vara Hans Göran Francks uppgift att försvara propositionen och betänkandet i dess helhet. Jag vill bara som utskottets ordförande inledningsvis anmäla att vi från folkpartiets och centerns sida i stort sett har kunnat ansluta oss till förslaget om den nya lagstiftningen om disciplin- och straffansvar inom krigsmakten.

Det har sedan länge stått klart att det militära ansvarssystemet behöver

reformerar och att en utgångspunkt för en reform är att reglerna på det militära området så långt det går bör anpassas till det regelsystem som gäller i samhället i övrigt. Det bör också sägas ifrån här att det under propositionens behandling i riksdagen kommit ändringsförslag, som är av den arten att de lett till att utskottet i vissa delar gjort både ändringar och tillägg till propositionen. Man får bara hoppas, herr talman, att de myndigheter som skall tillämpa den nya lagen verkligen läser förarbetena, alltså inte bara regeringens proposition utan också riksdagens utskottsbetänkande, vilket är mycket nog i det här fallet. Ändringarna är både redaktionella och sakliga.

Vi i justitieutskottet har alltså varit, i likhet med försvarsutskottet, mer övertygade än försvarsministern om att militäransvarskommitténs förslag i fråga om den påföljd som heter utgångsförbud var mycket väl genomtänkt. Vi från utskottsmajoriteten har därför stannat för att det bör kunna utdömas inom latituden 1–15 dagar, i stället för som enligt propositionens förslag 7–15 dagar. Denna ändring, som alltså framgår av utskottsbetänkandet, har medfört vissa följdändringar. En annan ändring som har kommit under riksdagsarbetet gäller talerätt för justitieombudsmannen och justitiekanslern mot beslut om disciplinansvar. Om dessa frågor, liksom om övriga mindre ändringar, är vi från folkpartiet ense med majoriteten. Det är vi däremot inte beträffande skadeståndsansvar för värnpliktiga. Utskottsmajoriteten medger mycket öppet att försvaret årligen förlorar miljoner kronor därför att en massa materiel som lämnas till de värnpliktiga försvinner eller skadas och aldrig återkommer.

Majoriteten medger också att det här är ett allvarligt problem. Då är enligt vår uppfattning den enda rimliga slutsats man kan dra att man bör göra något åt det. Problem är nämligen till för att lösas, inte för att växa sig ännu större därför att ingen ingriper.

Militäransvarskommittén, som ju från början har varit inkopplad på denna lagstiftning, föreslog också en lösning av problemet, nämligen en särskild skadeståndsregel. Vi reserverar tycker att det förslaget var bra. Vi tycker nämligen att om man vet att staten gör kanske 10 milj. kr. förlust årligen, eller mer, en förlust som är förorsakad av slarv, nonchalans, oaktsamhet, ja, kanske t. o. m. oärlighet, så bör staten försöka ta till vara sin rätt och kräva skadestånd.

Unga människor som gör sin värnplikt får faktiskt en viss avslutande fostran i samband med värnplikten. Under sådana förhållanden är det enligt vår uppfattning orimligt att de samtidigt, utan att det blir någon som helst reaktion från samhället, skall kunna visa nonchalans för statens egendom.

Militäransvarskommitténs förslag var ägnat att skydda försvarets egendom – det är allas vår egendom – och lära de värnpliktiga större respekt för vad som är mitt och ditt. Vi beklagar att utskottsmajoriteten inte har velat ansluta sig till förslaget. Detta förslag tillstyrker däremot vi i en reservation som är undertecknad av moderata samlingspartiet, folkpartiet och centern.

Som avslutning, herr talman, vill jag bara påpeka att vi från folkpartiets sida har avlämnat ett särskilt yttrande i fråga om kroppsvisitation. Vi vill inte reservera oss mot majoriteten. Vi utgår från att ett synsätt som respekterar människors integritet kommer att bli i praktiken rådande också inom de

militära myndigheterna, när man anser att man måste gå fram med kroppsvsitation.

Låt mig allra sist erkänna en sak, herr talman. När jag i min ungdom läste juridik i Lund sade min lärare: Den militära rättegångsbalken behöver inte ni flickor lära er någonting om. Tack och lov behöver flickor lära sig det i dag, för den handlar också om kvinnor som undergår militär utbildning.

Anf. 48 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! I detta ärende aktualiseras också frågan om återinförande av ämbetsansvaret. Det föreligger ett flertal motioner till årets riksmöte, liksom till föregående riksmöte, om återinförande av ämbetsansvaret. Denna fråga tas upp i både försvarsutskottets och konstitutionsutskottets yttranden till justitieukskottet. Ett beslut av riksdagen om en översyn av det straffrättsliga ansvaret för tjänstemän på det statliga och kommunala området tas alltså under innevarande riksmöte. En utgångspunkt för denna översyn kan, enligt konstitutionsutskottets yttrande i ärendet, bli att en reell skärpning av straffansvaret kommer att äga rum.

Det är mot denna bakgrund synnerligen olyckligt att majoriteten i justitieukskottet ändå valt att nu ta ställning för en både omfattande och genomgripande reformering av ansvarssystemet för den militära personalen, som innebär att det straffrättsliga ansvaret i allt väsentligt slopas utan att man avvaktar översynen av ämbetsansvaret i vid mening.

Den nya ordningen för militäransvaret träder – om riksdagen tar beslut i dag – i kraft den 1 juni nästa år. En betydande insats måste äga rum inom det militära försvaret för att utbilda olika personalkategorier i det nya systemet. Kommer en översyn av ämbetsansvaret mera generellt om säg tre år att leda till en reell skärpning av straffansvaret, måste alltså inom det militära försvaret ånyo genomföras en utbildningsinsats för att chefer, auditörer, rättsvårdsofficerare m. fl. inte skall begå rättsfel till men för enskildas rättssäkerhet. Min uppfattning är att särskilt justitieukskottet bör vårda sig om att detta inte äger rum utan att rättssäkerheten kan bevaras.

Vi moderater finner hela denna uppläggning egendomlig och dessutom betänklig. Enligt vår mening borde man ha avvaktat med reformen om militäransvaret till dess ämbetsansvaret i stort principiellt lagts fast. Då hade också det militära ansvarssystemet kunnat verka säkert och för lång tid framåt. Jag tror att det är viktigt att man just på det här området lägger fast reformer med en viss konsekvens för ganska lång tid framöver. Jag säger detta oavsett de sakliga invändningar som man kan ha emot förslagen om militäransvaret i sig. Vi har mot denna mera principiella bakgrund yrkat avslag på propositionen i dess helhet. Det innebär naturligtvis inte att vi i alla delar motsätter oss reformförslagen. Men, herr talman, det finns enskildheter i detta förslag som enligt vår mening inte är godtagbara.

Låt mig börja med en mera allmän synpunkt. Militäransvarskommitténs förslag och propositionens förslag genomsyras av den principiella utgångspunkten att ansvarsreglerna på det militära området bör anpassas till det regelsystem som gäller i övrigt i det civila samhället i fredstid. Vi moderater tycker naturligtvis att det är en lovvärd ambition, och vi instämmer i denna strävan.

Men enligt vår mening har ambitionen både i militäransvarskommitténs förslag och i propositionen drivits därhän att man nästan helt har bortsett från att verksamheten och förhållandena inom försvarsmakten både i fred och naturligtvis särskilt under krig inte kan jämföras med vilken fredstida civil verksamhet som helst. Jag tror att detta ligger i öppen dag för den som tänker efter något.

Jag skall nu i korthet ta upp några punkter i propositionens förslag som vi är särskilt kritiska mot.

I fredstid skall för *anställd militär personal* gälla samma regler som nu gäller för statsförvaltningen i övrigt. En militär officer skall i detta hänseende alltså jämföras med vilken byrådirektör eller annan tjänsteman som helst inom den civila statsförvaltningen. Men för *värnpliktiga* skall i fredstid gälla en särskild lagstiftning beträffande disciplinförseelser.

I krigstid skall den anställda militära personalen och de värnpliktiga underkastas samma disciplinregler som föreslås gälla för värnpliktiga i fredstid.

Dessa förslag får följande konsekvenser.

1. Olika regler kommer att gälla för värnpliktiga och för fast anställda i fredstid.
2. Olika regler kommer att gälla för fast anställda i krig och fred.
3. Det straffrättsliga ansvaret slopas i allt väsentligt för båda kategorierna i både fred och krig.

Herr talman! Förslagen vittnar enligt min mening om dålig kunskap och erfarenhet om den militära utbildnings- och övningsverksamheten. En värnpliktig löjtnant, chef för en pluton, och en fast anställd löjtnant, chef för en pluton, kommer under en krigsförbandsövning – trots exakt lika ansvar och skyldighet – att vid ett lika begånget fel underkastas olika disciplinsystem och olika påföljd. Jag frågar mig om detta är att anse som likhet inför lagen.

Utgångspunkten för den militära utbildnings- och övningsverksamheten är att den skall bedrivas så realistiskt och så nära de verkliga förhållanden som kan komma att gälla under krig som möjligt. Det ställer också under fredstid hårda krav på ansvarskänsla, lydnad, ordning och strikt iakttagande av säkerhetsföreskrifter. Att införa en ordning med skilda ansvarssystem för den fast anställda militära personalen i fred och krig är ägnat att leda till både betänkligheter och svårigheter för denna personal. Det finns risk för att de krav som kan komma att ställas i krig efterges eller betraktas som mindre väsentliga under övningsverksamhet i fred. Kunskap och erfarenhet hos personalen om båda systemens innehåll och karaktär kan förväntas bli dålig beträffande det system som inte gäller i fred.

Visar det sig att ansvarssystemet i krig inte har tillräcklig skärpa, tvingas riksdagen att under pågående krig ändra ansvarssystemet. Också detta är enligt min uppfattning allvarligt. Det är någonting som man inte bör göra.

Utgångspunkten för en reform bör i stället vara lika regler i fred som i krig – självfallet med hänsynstagande till det förhållandet att värnpliktiga under fredstid befinner sig under utbildning. Det ställer desto större krav på det militärbefäl som har ansvaret för deras utbildning.

Samma regler bör vidare gälla för fast anställd personal och värnpliktigt

befäl när de fullgör samma tjänst med lika skyldigheter, ansvar och rättigheter.

En svaghet i propositionen är att gränsdragningen mellan beivrande av förseelser i disciplinär ordning och enligt den vanliga straffrättsordningen blivit oklar. I praktiken kommer det med en sådan ordning som nu föreslås att finnas risk för att enskilda fall – åtminstone under ett inledande skede av reformeringen – kommer att behandlas olika vid olika förband i skilda delar av landet. Rättstillämpningen på detta område, särskilt när det gäller värnpliktiga, skall enligt min mening vara klart förutsebar, och den ordning med en otydlig gråzon som nu föreslås är inte acceptabel.

Slutligen, herr talman, föreslås i propositionen att den nuvarande krigsrättsorganisationen skall avskaffas och att sådana mål i krig i fortsättningen skall handläggas vid vanlig civil domstol.

Förslaget är enligt min mening illa underbyggt. Det låter både bra och lovvärt att man under krig så långt möjligt skall föra över brottmål till civil domstol. Men det säger sig självt att brott som under krig begås vid krigsförbanden av värnpliktiga eller fast anställda måste beivras mycket snabbt och i nära kontakt med förbanden. De civila domstolarna kommer inte, i varje fall inte med nuvarande personalresurser och organisation, att kunna svara mot de krav på flexibilitet, snabbhet och dömande i området för brottet som är nödvändiga när krig råder.

Vi kan alltså från moderat sida inte acceptera ett avskaffande av krigsrättsorganisationen utan att man samtidigt säkerställer att de civila domstolarna har sådana resurser och sådan organisation att de kan ta över uppgifterna på ett fullgott sätt.

Herr talman! Allan Ekström kommer senare att ta upp reservationerna 2 och 3, som handlar om de värnpliktigas skadeståndsansvar. Karin Ahrlund var tidigare inne på denna fråga, och vi har samma uppfattning som folkpartiet.

Med vad jag nu har sagt, herr talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen 1, som innebär avslag på propositionen. Jag yrkar också bifall till reservationerna 2 och 3.

Anf. 49 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Regeringen har till riksdagen överlämnat en proposition angående disciplinförseelser av krigsmän m. m. Det var en dåligt genomarbetad proposition, som justitieutskottet har tvingats omarbeta i stora stycken. Efter denna omarbetning ligger nu på riksdagens bord ett förslag som vi från centerns sida till allra största delen ställer oss bakom.

På ett område har vi dock avgett en reservation. Det gäller de värnpliktigas ansvar för materiel som har utdelats till dem, där vi vill ha en viss skärpning av bestämmelserna.

Försvarsmaktens materielförluster uppgick under budgetåret 1983/84 till ett totalt värde av ca 10,2 milj. kr., varav drygt 7,1 milj. kr. avsåg förluster under grundutbildningen inom armén. Den materiel som försvinner utgörs till stor del av egendom som kan betecknas som särskilt begärlig, exempelvis vindrockar, skjortor, sovsäckar, bajonetter och kikare. Med andra ansvarig-

hetsregler tror jag att de summor som förlusterna uppgår till skulle kunna minskas avsevärt.

Riksdagen beslöt vid riksmötet 1980/81 att det behövdes en översyn av skadeståndsreglerna. Detta beslut resulterade sedermera i att en utredning tillsattes, militärsvars-kommittén. Denna utredning anförde i sitt betänkande behov av skärpta regler på detta område. Åtskilliga remissinstanser tillstyrkte utredningens förslag. Trots detta föreslås det ingen skärpning av reglerna i den nu föreliggande propositionen. Jag beklagar det.

Under senare år har åtskilliga åtgärder vidtagits för att nedbringa förlusterna inom försvarsmakten. Man har bl. a. försökt att stärka de värnpliktigas känsla för ansvar för deras personliga utrustning genom anvisningar för handhavandet och genom materielkontroller. Andra åtgärder som genomförts är exempelvis försök med försäljning till de värnpliktiga av denna särskilt begärliga egendom.

Det har visat sig att materieförlusterna trots dessa åtgärder inte minskar utan tvärtom fortsätter att öka. Det är bl. a. därför som vi i en reservation har yrkat på införandet av en lagregel, som innebär att värnpliktig skall ersätta förlust eller annan skada som han uppsåtligen eller av oaktsamhet som inte är ringa vållar i fråga om materiel som har utlämnats till honom för personligt bruk.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anført ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 i det föreliggande betänkandet från justitieutskottet.

Anf. 50 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det har länge stått klart att det militära ansvarssystemet behöver reformeras. Försvarsmakten har alltmer kommit att betraktas som en integrerad del av samhället. En naturlig utgångspunkt för en reform är att reglerna på det militära området anpassas till det regelsystem som gäller i samhället i övrigt.

Den nu föreslagna reformen innebär att det nuvarande militära disciplinansvarssystemet, som är reglerat i brottsbalken, militära rättegångslagen och lagen om disciplinstraff för krigsmän, ersätts med ett nytt utomstraffrättsligt ansvarssystem. Förseelser i tjänsten av försvarsmaktens militära personal beivras genom disciplinpåföljd som meddelas i administrativ ordning genom beslut av tjänstgöringsmyndigheten. I fred skall den anställda personalen inte omfattas av detta system. Denna personalkategori skall i stället likställas med övriga statsanställda, för vilka reglerna om disciplinansvar i lagen om offentlig anställning är tillämpliga. I krig skall det nya ansvarssystemet omfatta alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten. För värnpliktiga införs en ny lagstiftning om disciplinförseelser. Denna lagstiftning skall under krig gälla även den anställda militära personalen.

Det föreslås vidare att den nuvarande krigsrättsorganisationen avskaffas. Krigsrätten och krigsfiskalernas uppgifter kommer att överföras till det civila rättsväsendet. Reformen föreslås av utskottet träda i kraft den 1 juni 1987 i stället för den 1 juli 1986, som föreslogs i propositionen.

Det finns en bred uppslutning bakom betänkandet i justitieutskottet, som tillstyrker regeringsförslaget i väsentliga delar. Vad Karin Ahrland och Elving Andersson har anført ger uttryck för detta. Det är viktigt att

konstatera att utskottet har gjort ändringar och tillägg som är av betydelse för tillämpningen av lagstiftningen, vilket Karin Ahrland redogjort för.

Moderaterna står helt isolerade då de yrkar avslag på propositionen. Som framgår av den moderata reservationen och som även kom till uttryck i Björn Körlofs anförande medger emellertid moderaterna att det i och för sig framstår som eftersträvarvärt att få till stånd en reformering av det nuvarande militära systemet, som i sina grunddrag gällt sedan 1948.

Med anledning av vad som sägs i den moderata reservationen och motionen 48 om ämbetsansvarets betydelse i sammanhanget vill utskottet erinra om att den särskilda straffrättsliga ordning som råder inom det militära försvaret är av annat slag och syftar till att tillgodose andra ändamål än det straffrättsliga ämbetsansvaret, som gäller för offentliga tjänstemän och då även för militära befattningshavare. En översyn av ämbetsansvaret har aktualiserats för statsmakterna, men det behöver inte inverka på bedömningen av militära ansvarets utformning.

En konsekvens av regeringsförslaget blir att det under fredstid formellt sett kommer att gälla skilda regler för anställda på militära tjänster och för bl. a. värnpliktiga. Detta kritiserar av Björn Körlof och i den moderata reservationen, men för de båda nämnda grupperna, militäranställda och värnpliktiga, skall gälla ett principiellt likartat ansvarssystem, som vilar på utomstraffrättslig grund. Den enda nämnvärda skillnad, som kommer att finnas, gäller de påföljder som kan komma i fråga för förseelser i tjänsten. I den praktiska tillämpningen torde inte annat komma i fråga än att anställda på militära tjänster och värnpliktiga med motsvarande befälsställning åläggs disciplinpåföljd av i sak samma slag, fast med stöd av olika författningar.

I den moderata reservationen sägs vidare att det är betänkligt att krigsrättsorganisationen föreslås bli avskaffad. I den moderata motionen tas avstånd från förslaget att avskaffa denna organisation. Det finns dock inte något däremot svarande särskilt yrkande i motionen.

Nuvarande lagstiftning är i väsentliga delar uppbyggd efter ett inkvisitoriskt synsätt. Åklagaren anses närmast vara knuten till krigsrätten. Utredningsförfarandet förutsätts till stor del ske vid krigsrätten. Den militära krigsrättsorganisationen är till stora delar föråldrad. Den brottsutredande verksamheten kan knappast tillgodoses inom ramen för nu gällande militära rättsvårdsorganisation. Det kan verkligen sättas i fråga om den är förenlig med principen om domstolarnas självständighet och oberoende. Det är tveksamt att ansvaret för mycket allvarliga och komplicerade militära brottmål, som det kan vara fråga om, skall ligga på en tillfällig domstolsorganisation som krigsrätterna utgör. Även om det finns vissa fördelar med den nuvarande krigsrättsorganisationen, främst i fråga om kraven på snabb handläggning nära fältförbanden, är det dock främst från principiella utgångspunkter, som jag här nyss berörde, att föredra att brottmålen även när de har anknytning till militära förhållanden handläggs av ordinarie civila organ.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på den moderata reservationen av Björn Körlof m. fl., liksom på den moderata motionen 1985/86:48.

I en borgerlig reservation av Karin Ahrland m. fl. angående skadeståndsansvaret för värnpliktiga yrkas på sätt som framförts här en utvidgning av

detta ansvar. De borgerliga reservanterna vill att det tas in en bestämmelse av innebörd att värnpliktig blir skyldig att ersätta förlust eller annan skada som han, uppsåtligen eller av oaktsamhet som inte är ringa, vållar i fråga om materiel som har utlämnats till honom för personligt bruk.

Materieförlusterna inom försvarsmakten utgör ett allvarligt problem genom de kostnader förlusterna orsakar – det är vi ense om. Bristerna i fråga om utrustningen återverkar också på de enskilda soldaternas och på förbandens förmåga att lösa sina uppgifter. Det är därför angeläget att man i görlig mån motverkar att sådana förluster uppkommer. Det har under senare år vidtagits åtskilliga åtgärder i detta syfte. Försvarsmakten har utfärdat anvisningar för handhavandet av materielen och genomfört täta materielkontroller. Andra åtgärder har också vidtagits. Det gäller exempelvis försök med försäljning till värnpliktiga av begärlig egendom.

Ett genomförande av de borgerliga reservanternas förslag skulle kanske leda till att försvarets kostnader sänktes i någon mån. Men en särslagstiftning om värnpliktigas skadeståndsansvar är förenad med såväl praktiska som principiella nackdelar. Det är högst diskutabelt att ha skilda skadeståndsregler för anställd resp. värnpliktig personal – inte minst mot bakgrund av att den värnpliktige inte har någon möjlighet att själv avgöra vilken utrustning han skall ta emot och att han ekonomiskt sett ofta har det sämre ställt än den anställde. Det kan också upplevas som orättvist att en värnpliktig, men inte en anställd, är ersättningskyldig då utrustning går förlorad under likartade former. Vidare kan det när det gäller de värnpliktiga uppfattas som omotiverat att reglerna om ansvaret för personlig utrustning är strängare än reglerna om ansvaret för den egendom som utlämnas för gemensamt bruk – detta trots att egendom för gemensamt bruk oftast är betydligt värdefullare.

Om man genomför ett sådant system som eftersträvas i den borgerliga reservationen och som leder till orättvisor av nämnda slag och även uppfattas som orättvist, Karin Ahrland, kan det motverka Karin Ahrlands syfte. På det sättet får man inte de begränsningar av förlusterna som man eftersträvar.

Men det är angeläget att försvarsmakten försöker komma till rätta med materieförlusterna genom andra åtgärder. Den nya lagstiftningen om disciplinförseelse bör göra det möjligt att i större utsträckning än hittills tillgripa disciplinåtgärder i syfte att motverka materieförluster.

Jag yrkar därför avslag, herr talman, på de borgerliga reservationerna 2 och 3.

Karin Ahrland och Hans Petersson i Röstånga har avgett ett särskilt yttrande beträffande kroppsvisitation. Detta yttrande uppfattar jag mer som en markering av vad utskottet har anfört.

Justitiekottets betänkande har beretts mycket grundligt – mer grundligt än vad som är vanligt här i riksdagen. Karin Ahrland har ju redan inledningsvis i denna debatt redogjort för det arbete som utskottet har lagt ned på förändringar och tillägg. Yttranden har avgetts av tre olika utskott – försvarsutskottet, konstitutionsutskottet och lagutskottet. I de delar där reservationer föreligger har justitiekottet stöd för sina ståndpunkter från de tre nämnda utskotten.

Jag delar den uppfattning som Karin Ahrland och Elving Andersson har gett uttryck för, nämligen att utskottets tilläggsförslag har lett till förbättringar.

Regeringen har hört lagrådet och beaktat dess synpunkter. Justitiekot-
tet har inför lagrådet föredragit sina förslag till ändringar, vilka lämnats utan
erinran. Karin Ahrland har redan redogjort för dessa ändringar.

Sammanfattningsvis är innebörden av gjorda ställningstaganden att justi-
tiekottet, liksom försvarsutskottet, i princip kan godta den reform av det
militära ansvarssystemet som föreslås i propositionen. Reformen innebär,
som tidigare sagts, att det på det militära området i huvudsak införs ett
utomstraffrättsligt ansvarssystem liknande det som gäller inom den civila
statsförvaltningen. Yrkandet i vpk-motionen 1984/85:2782 om att den
militära bestraffningsrätten skall avskaffas får därmed i princip anses vara
tillgodosett.

Herr talman! Jag yrkar bifall till justitiekottets hemställan och avslag på
reservationerna 1, 2 och 3.

Anf. 51 KARIN AURLAND (fp) replik:

Herr talman! Det är riktigt, som Hans Göran Franck säger, att utskottet
efter ett långvarigt arbete är enigt – vi har i enighet ändrat diverse förslag från
försvarsministern, och det är bra.

Vi är däremot inte eniga när det gäller skadeståndsansvaret. Hans Göran
Franck sade att det vore konstigt med skilda regler för skadeståndsansvaret
inom försvarsmakten. Men sanningen är den att det är skilda regler på andra
områden i denna lagstiftning – vilket Björn Körlof hade en invändning mot.
Om det är skilda regler på några håll bör det också vara möjligt när det gäller
skadeståndsansvaret.

Jag förstår inte, Hans Göran Franck, utskottsmajoritetens skrivning att
”den värnpliktige inte har någon möjlighet att själv avgöra vilken utrustning
han skall ta emot”. Han måste väl se vad han får i händerna! Unga pojkar som
inte är vid sina sinnens fulla bruk skrivs inte in. Detta är en ursäkt som jag inte
förstår.

Sedan säger Hans Göran Franck att strängare skadeståndsskyldighet för
de värnpliktiga skulle uppfattas som orättvis och motverka syftet. Jag tror att
Hans Göran Franck är ense med mig om att det inte är meningen att någon
inom krigsmakten skall slarva bort, snatta eller stjäla krigsmaktens materiel
som anförtrots honom för handläggning. Vi kan aldrig godkänna att folk gör
sådant, men vi vet att framför allt unga värnpliktiga tar tillfället i akt att
”slarva”. Därför bör vi försöka uppfostra dem och säga att samhället
reagerar mot sådant. Det kan aldrig, herr talman, vara orättvist att någon får
betala tillbaka det som han har ”slarvat bort” – det är helt enkelt ganska
rättvist, enligt gamla regler i Sverige.

Anf. 52 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck sade att detta med ämbetsansvar, som
enligt KU:s yttrande skall leda till en reell straffskärpning, måste ha bäring på
detta ärende. Om vi i riksdagen i dag beslutar att den fast anställda militära
personalen skall lyda under LOA:s disciplinbestämmelser och ämbetsan-
svarsöversynen leder till att dessa bestämmelser ändras, är det uppenbart att
det kommer att ha direkt bäring också på den fast anställda militära
personalens straffansvar. I den meningen finns det ett klart samband mellan

denna personalkategori och den övriga civila personalen.

Om ämbetsansvarsöversynen leder till en reell straffskärpning får det alltså bäring på den fast anställda militära personalen, som vi nu är på väg att ta bort straffansvaret för.

Hans Göran Franck säger att moderaterna står helt ensamma i sitt avståndstagande från propositionen, inte bara på denna punkt utan också på en del andra punkter, men det är inte alls riktigt.

Hans Göran Franck har säkert, liksom jag, berett detta ärende mycket noggrant. Han har säkert, liksom jag, med noggrannhet och eftertanke läst alla remissvar på militäransvarskommitténs betänkande. Han har säkert också, liksom jag, konstaterat att det bland flera remissinstanser fanns en betydande tvetsamhet när det gällde den genomgripande reformeringen, om det skulle tas ett mycket stort grepp nu eller om det militära straff- och disciplinansvaret skulle reformeras successivt. Många talade för successiva reformer i stället för ett stort grepp. Det fanns också invändningar på en del av de punkter som jag har tagit upp, bl. a. mot att det kommer att råda skilda ansvarssystem i fred och krig för olika delar av personalen. Även mot att den fast anställda personalen och det värnpliktiga befälet kommer att lyda under formellt olika disciplinära ordningar restes det invändningar, liksom mot krigsrättsorganisationens avskaffande. Helt isolerade står vi verkligen inte, Hans Göran Franck, utan vi var många som delade de här uppfattningarna.

Hans Göran Franck vidgick att det, som han sade, finns en formell skillnad. Men det är inte enbart en formell skillnad mellan den fast anställda personalen och värnpliktigt befäl i ett krigsförband. De har exakt samma tjänst under exakt samma ansvarsförhållanden och lydnadsförhållanden, och det förväntas att de skall göra exakt samma sak. Om båda begår exakt samma fel kommer deras förseelser att beivras enligt olika system. Jag tror inte att det är bra för förbanden att det förhåller sig på det viset.

Anf. 53 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller möjligheterna att begränsa de materielförluster vi har talat om håller Hans Göran Franck med om att det är ett allvarligt problem, men han vill inte göra någonting för att åtgärda det problemet. Hans Göran Franck hänvisar till viss verksamhet som man tidigare har bedrivit inom försvaret för att försöka bringa ned materielförlusterna: tätare materielkontroller, försäljning av materiel till de värnpliktiga osv. Men, Hans Göran Franck, den verksamheten har inte visat sig ha någon effekt när det gäller förlusterna. Det finns inget som tyder på att materielförlusterna är på väg att minska, utan tvärtom fortsätter de att öka. De åtgärder som alltså Hans Göran Franck hänvisar till har visat sig utan effekt på det här området. Jag skulle vilja fråga Hans Göran Franck vad han och socialdemokraterna vill göra för att komma till rätta med det problem som han håller med om är allvarligt. Vad är det för åtgärder man är beredd att vidta för att bringa ned materielförlusterna från de oacceptabla drygt 10 milj. kr. per år som de uppgår till i dag?

Jag vill också konstatera att militäransvarskommittén var enig om att det behövdes en skärpning, vilket även fick ett positivt bemötande bland

remissinstanserna. Vi har för vår del i reservationen mjukat upp militäransvarskommitténs förslag litet grand genom att säga att det skall vara oaktsamhet som inte är ringa som skall leda till ersättningskyldighet. Det är alltså en uppmjukning jämfört med det ursprungliga kommittéförslaget.

Men jag upprepar min fråga: Vad vill socialdemokraterna göra för att komma till rätta med detta problem?

Anf. 54 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Redan i mitt förra inlägg sade jag vilka åtgärder jag anser bör komma i fråga. Det är att man ytterligare inskräper betydelsen av att följa de anvisningar som är utfärdade. De har verkat under förhållandevis kort tid. Det är att man måste fortsätta och kanske intensifiera de kontroller som har förekommit. Men det är också, som jag sade i mitt inlägg, att tillgodogöra sig och använda den nya lagstiftning som kommer att träda i kraft och som innebär att man i större utsträckning än hitintills kan tillgripa disciplinåtgärder i syfte att motverka materielförluster. Detta är vi ense med försvarsutskottet om.

Däremot är vi alltså inte villiga att gå med på att de värnpliktiga skall särbehandlas. Den enkla anledningen till det är, som jag redgjorde för i mitt tidigare inlägg, att det skulle leda till orättvisor. Det skulle framstå som orättvist på ett sätt som motverkar syftet. Visst är det på det sättet, Karin Ahrlund, att de värnpliktiga är skyldiga att motta en del materiel som de inte själva har att bestämma över. Vi gör alltså gällande att de skadeståndsregler som i övrigt gäller också skall gälla för de värnpliktiga. De skall användas så att man liksom för övriga kan motverka de i och för sig beklagliga förlusterna av materiel som görs.

Till Björn Körlof vill jag säga att när jag sade att moderaterna står isolerade menade jag att de står isolerade politiskt och här i kammaren. Det är inte någon annan som yrkar avslag på propositionen utan det är moderaterna ensamma om. De går mycket långt och kastar närmast ut barnet med badvattnet, men Björn Körlof har ändå yttrat sig så att vissa av ställningstagandena har mer demonstrativ prägel.

Anf. 55 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! De har verkligen inte demonstrativ prägel utan de utgår från att socialdemokraternas liksom de övriga partiernas ståndpunktstaganden föregåtts av en hel del eftertanke om hur detta kan komma att verka i praktiken och hur det kommer att fungera ute på de militära förbanden, såväl i fred som i krig.

Det var en sak i min förra replik som jag – på grund av att herr talmannens klubba föll – vill återkomma till. Det var Hans Göran Francks kritik mot moderaterna för att vi inte vill medverka till att avskaffa krigsrättsorganisationen. Vi kan väl tänka oss att göra det, men det är under förutsättning att de civila domstolarna kan ställa upp med den flexibilitet, snabbhet och rörlighet som behövs för att man mycket snabbt skall kunna döma i dessa mål, exakt som Hans Göran Franck sade, på platsen. De skall alltså mycket nära kunna följa krigsförbanden. Det förutsätts inte i den diskussion som finns i propositionen på denna punkt utan det förutsätts att om en krigsman begår

den typen av brott att det skall handläggas vid civil domstol, måste den civila polisorganisationen engageras i en förundersökning på platsen, och målet skall handläggas i civil domstol på den plats där den vanliga civila domstolen verkar. Den värnpliktige eller den fast anställde som begått brottet eller är misstänkt för brottet måste föras långt från fronten eller från förbandet osv. Det tror vi är en orealistisk ordning. Det kommer inte att fungera.

Om Hans Göran Franck har kritik mot den nuvarande krigsrättsorganisationen för inkvisitorisk metodik i sitt dömande, så är det någonting som man i så fall får ta till sig, och då kan man föra en diskussion om hur man skall förbättra rättssäkerheten i krigsrättsorganisationen. Men det väsentliga är att vi alltjämt kan ha en organisation som mycket snabbt kan döma med bevarad rättssäkerhet, som flexibelt och rörligt kan följa krigsförbanden i deras verksamhet. Då tror jag vi kan närma oss varandra i våra ståndpunkter. Men som förslaget nu ligger är det ett rakt avskaffande av krigsrättsorganisationen utan att man tillför det civila domstolväsendet några särskilda resurser för att kunna ta hand om just den typ av brottmål som kan dyka upp under dessa förhållanden. Det ser vi som synnerligen olyckligt.

Anf. 56 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck har upprepat att den värnpliktige inte har någon möjlighet att själv avgöra vilken utrustning han skall ta emot. Det är naturligtvis så att han inte bestämmer vilket gevär han skall bära eller vilken typ av pjäxor eller uniform han skall ha, om det är det Hans Göran Franck menar. Men det väsentliga är ju, herr talman, att han vet vad han har fått ta emot, och det vet han faktiskt. Han vet att med den lydnadsplikt som finns måste han bära ett gevär eller vårda någonting, och det är väl inget skäl för att han utan vidare skall ha rätt att försnilla det, slarva bort eller förstöra det. Det stämmer inte alls med det militära livet.

Får jag bara, herr talman, också påpeka vad som står i reservationens lagförslag om den värnpliktiges skyldighet att vårda och ha ansvar för materiel. Han är skyldig att ersätta förlust eller annan skada som han uppsåtligen eller av oaktsamhet som inte är ringa vållar. Det är faktiskt också ganska stränga rekvisit. Det måste bevisas att han har slarvat med vilje eller varit mycket oaktsam. Jag tycker inte att det är mer än rimligt att man i så fall kräver honom på ersättning.

Anf. 57 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att jag inte tror att den nya lagen, som vi nu behandlar, kommer att vara särskilt effektiv när det gäller att få ned materielförlusterna inom försvarsverksamheten. De disciplinåtgärder som där föreslås – utgångsförbud eller löneavdrag – tror jag inte är särskilt väl lämpade att lösa det problemet. De åtgärder man redan haft möjlighet att vidta för att komma till rätta med det här problemet – dvs., som Hans Göran Franck sade, att inskräpa betydelsen av att vårda den materiel man har fått, att intensifiera materielkontrollen, osv. – har redan visat sig verkningslösa. Jag är övertygad om att följer vi Hans Göran Francks linje här kommer vi även i fortsättningen att få mycket stora materielförluster inom försvarsverksamheten, och det beklagar jag.

Anf. 58 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Från majoritetens sida vidgår vi att det finns vissa olägenheter med denna förändring av systemet när det gäller att snabbt komma till rätta med effektiviteten i militära rättegångsärenden och mål. Men det måste här göras en avvägning; man måste avgöra vad det är man anser vara mest väsentligt. Om man vill tillgodose de intressen som jag tidigare noggrant har redogjort för och som bidrar till att stärka rättssäkerheten och en självständig organisation måste man göra det valet. För att åstadkomma en snabbare handläggning måste man välja andra metoder än att bibehålla en föråldrad organisationsform.

Sedan är det väl bara att säga att det finns metoder för en domstol att även ta del av vad som sker på platsen. Det går enligt bestämmelserna att göra syn på platsen. Det är en detalj, men det kan ändå nämnas att någon metod ger också andra rättegångsbestämmelser.

När det gäller skadestandsfrågan är det en helt oriktig väg att gå att särbehandla de värnpliktiga, dvs. att för dem ha skadestandsbestämmelser som är mycket strängare än för andra. Om ett sådant system skulle genomföras kommer det att leda till en kraftig opposition bland de värnpliktiga. De kommer inte att kunna godta en sådan särbehandling, för att inte säga diskriminering. På den punkten tror jag att de borgerliga reservanterna har gått för långt. Deras förslag motverkar de syften de har. Vi måste använda oss av andra metoder för att komma till rätta med de här materielförlusterna än att införa särbestämmelser i skadeståndshänseende för de värnpliktiga.

Talmannen anmälde att Karin Ahrland, Elving Andersson och Björn Körlof anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 59 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Vad händer om man är slarvig, *vårdslös*, vid hanterandet av en sak som tillhör annan? Man kan ha fått saken sig anförtrord genom lån eller hyra eller på annat sätt. Jag tänker här på de rättsliga konsekvenserna. Svaret är, eller bör vara, självklart: Man är skyldig att göra rätt för sig genom att utge gottgörelse till sakens ägare. Denna rättsnorm är djupt rotad i vårt rättsmedvetande. I 1734 års lag stadgas sålunda att man bör vårda förtrott gods som sitt eget. "Missfares eller förkommer det av hans vangömmo, eller vållande; gälde fullt åter. Sker det av våda, vare saklös."

Denna omsorgsplikt gällde – såvitt jag vet – utan undantag fram till den 1 juli 1972 då skadeståndslagen trädde i kraft. Genom denna infördes ett undantag för arbetstagare. Sådant person är enligt vad som följer av 4 kap. 1 § samma lag ansvarig för skada å arbetsgivarens egendom endast i den mån synnerliga skäl föreligger. Och synnerliga skäl kan förekomma endast undantagsvis; annars förlorar skälen karaktären av att vara synnerliga.

Jämlikt 6 kap. 4 § skadeståndslagen är *värnpliktig* att jämställa med arbetstagare, såvitt här är i fråga.

I min motion vänder jag mig emot denna jämställdhetsregel, som i själva verket innebär att en värnpliktig praktiskt taget saknar allt rättsligt ansvar för

omhänderthavd egendom. En sådan tingens ordning är enligt min mening demoraliserande.

Att jag kommit att intressera mig för denna fråga beror på att jag för många år sedan tog del av en i tidningen Värnpliktsnytt införd uppmaning av följande innehåll: "Ta det som en princip att aldrig betala. Uppmana även dina kamrater att inte göra det." Uppmaningen, som hänvisade till skadeståndslagen, upprörde mig självfallet. Den var ju helt enkelt otillständig.

I januari 1980 motionerade jag om ändring. Motionen, som bifölls av riksdagen, ledde till sist fram till att den då sittande militäransvarskommittén i sitt betänkande SOU 1983:2 föreslog att det normala skadeståndsansvaret skulle återinföras för värnpliktig beträffande materiel som utlämnats till honom för personligt bruk. Omsorgsplikten begränsades sålunda till egendom som avses för personligt bruk.

Försvarets civilförvaltning har nyligen inför lagutskottet uppskattat förlustvärdet för sådan egendom under budgetåret 1983/84 till ca 10 milj. kr., varav drygt 7 milj. kr. belöpte sig på armén. Och förlusterna drabbade sådan egendom som vindrockar, skjortor, sovsäckar, bajonetter och kikare.

I propositionen, s. 87, förklarar departementschefen att han inte kan bortse från att de relativt liberala ersättningsregler som gäller bl. a. för de värnpliktiga lett till att materieförlusterna åtminstone i viss utsträckning blivit onödigt stora. Materielkostnaderna skulle alltså, fortsätter departementschefen, kunna nedbringas genom en skärpning av lagstiftningen om skadeståndsansvaret i enlighet med kommitténs förslag.

Efter att ha gjort detta förnuftiga, närmast självklara, uttalande – som ju klart pekar på instämmande i min motion – företar departementschefen emellertid en verklig saltomortal. Han fortsätter nämligen så här: "Jag för min del har den uppfattningen att den absolut övervägande delen av våra värnpliktiga – som ju för övrigt utgörs av majoriteten av landets vuxna manliga befolkning – känner ett ansvar för försvarsmaktens materiel. Om denna ansvarskänsla ges stöd i form av t. ex. klara anvisningar för materielens handhavande och täta materielkontroller, är jag övertygad om att resultatet blir lika bra som efter ett utvidgat skadeståndsansvar."

I enlighet med det sist anförda avvisar departementschefen tanken på ett utvidgat ansvar eller, annorlunda uttryckt, på ett återinförande av sedvanligt omsorgsansvar.

Den uttalade förhoppningen, att resultatet blir detsamma med eller utan skadeståndsansvar, saknar med förlov sagt all förankring i den bistra verkligheten. Varför skulle vi för övrigt just under vår värnpliktstid bete oss på ett annorlunda sätt än det som föranlett införandet i vår lagbok av den allmänna omsorgsplikten? Jag har tyckt att det funnits särskild anledning att peka på socialdemokraternas hållning i denna fråga. Den allmänna brottsutvecklingen är starkt oroande. Hänsynen till och respekten för annans egendom blir allt mindre. Vore det inte då åtminstone av pedagogiska skäl lämpligt att lära våra ungdomar att man skall vara aktsam och rädd om annans egendom? I övrigt vill jag gärna hänvisa till vad Karin Ahrlund och Elving Andersson har anført i detta ämne. Den av socialdemokraterna intagna ståndpunkten är dess värre *demoraliserande*.

Avslutningsvis är jag, herr talman, tillfredsställd över att justitieutskottet –

på tillrådan av lagutskottet – biträtt min motion i ett annat avseende, nämligen däri att ersättningsmålen även fortsättningsvis skall handläggas på samma sätt som gäller i dag.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om finansutskottets betänkande 20.)

Anf. 60 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera justitieutskottets betänkande 29 om anslag till statsrådsberedningen m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Information om lagstiftning

Anf. 61 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Lagstiftningsarbetet i vårt land bedrivs med hög takt. Lagar ändras, nya lagar kommer till, och ideliga ändringar av tillämpningsbestämmelser äger rum osv. Det är inte lätt vare sig för enskilda människor, för dem som arbetar i företag och i denna position har att försöka förstå och tillämpa lagstiftningen, eller för tjänstemän i förvaltning att hänga med i dessa förändringar och känna sig säkra på vad som vid varje tidpunkt gäller. Det är i allra högsta grad en rättssäkerhetsfråga.

Det finns ett behov av, tycker jag, att allmänt sett lugna ned lagstiftningstakten till förmån för mer genomarbetade lagförslag med bredare och djupare förankring i samhället än vad som varit fallet med t.ex. den socialdemokratiska regeringens proposition för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

Det finns, herr talman, naturligtvis också ett behov av information och upplysning, och i många fall också av en ordentlig utbildning när det gäller nya lagstiftningsprodukter. Det senare gäller naturligtvis i hög grad dem som är satta att tillämpa lagstiftningen. Deras tillämpning får ju många gånger direkta effekter på enskilda människor. Har lagen tillämpats fel kan det många gånger ta lång tid för den enskilde att få rättelse. Det kan gälla ideella skador men naturligtvis även ekonomiska skador, som på detta sätt kan drabba enskilda människor.

I det betänkande som vi nu behandlar och som gäller anslag till statsrådsberedningen yrkar den socialdemokratiska utskottsmajoriteten att regeringen bör verka för att informationsåtgärder i ökad utsträckning vidtas vad gäller särskilt lagstiftning och andra insatser från det allmännas sida mot ekonomisk brottslighet. I den socialdemokratiska skrivningen aktualiseras även kraftfullt möjligheterna att låta insatserna på området med ekonomiskt stöd komma till stånd genom enskilda organ. Här nämns särskilt de fackliga organisationerna och branschsammanlutningar.

Vi borgerliga har reserverat oss mot detta. Vi motsätter oss självfallet inte tanken att det i olika sammanhang finns behov av informationsinsatser vid ny eller förändrad lagstiftning. Ett sådant behov är många gånger framträdan-

de. Men grundläggande för sådana insatser måste självfallet vara en bedömning av både hur många människor som berörs av lagstiftningen och följaktligen också vilket behov av information som finns – hur stort behovet av särskild information är, om lagstiftningen är tekniskt komplicerad eller om den på annat sätt är krånglig, vare sig det gäller enskilda människor eller företag, och vilka eller vilka myndigheter som närmast bör svara för informationen. När det gäller information om lagstiftningens innehåll och grunderna för lagstiftningen måste det grundläggande ansvaret ytterst ligga på staten. Om en enskild organisation eller branschsammanlutning tar på sig ansvaret för att informera om lagstiftningen får de naturligtvis gärna göra det, men de bör då också naturligtvis stå ansvariga för en eventuell felaktig information. Men att med statliga medel särskilt stödja information om lagstiftning och ekonomisk brottslighet genom de fackliga organisationerna eller branschsammanlutningarna är någonting mycket tvivelaktigt. I varje fall bör inte enbart lagstiftning om ekonomisk brottslighet pekas ut. Innan vi har fått klart för oss hur en sådan informationsverksamhet skall läggas upp, vilka ansvarsförhållanden som skall gälla och inte minst vilka ekonomiska resurser som skall tas i anspråk för informationsverksamheten, går det, enligt vår åsikt, inte att godta det förslag som socialdemokraterna har lagt fram.

Herr talman, med det sagda yrkar jag bifall till den gemensamma borgerliga reservationen.

Anf. 62 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! En enskild socialdemokratisk motion har i detta betänkande föranlett utskottsmajoriteten till ett ställningstagande som är något förvånande. Socialdemokraterna har med anledning av en motion från Lennart Andersson m. fl. föreslagit ett tillkännagivande till regeringen. Vad är det då som har lett till detta något annorlunda förslag till hemställen? Jo, det gäller krav på statliga pengar till fackliga organisationer, varvid pengarna skall användas till information om den ekonomiska brottsligheten. Såvitt jag kan förstå måste detta betyda att utskottets socialdemokratiska ledamöter underkänner regeringens kompetens att sköta dessa informationsinsatser. Detta är värt att notera.

Från centerpartiets sida anser vi att statliga informationspengar av det slag det nu gäller inte bör kanaliseras till fackliga organ.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen i justitieutskottets betänkande nr 29.

Anf. 63 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det utskottsbetänkande som vi nu behandlar innehåller fyra punkter. På tre punkter har vi varit överens i utskottet. Den fjärde punkten gäller en motion från Lennart Andersson m. fl. angående informationsinsatser och utbildning för att bättre belysa och förebygga den ekonomiska brottsligheten. Motionärerna menar att sådana informationsinsatser bör genomföras inte bara av stat och kommun utan i ökande utsträckning av organisationer, exempelvis fackliga organisationer och branschorganisationer. Vidare föreslår motionärerna att regeringen skall anslå ekonomiska medel för att kunna ge bidrag till organisationer som ansöker om sådana för

att kunna genomföra informationsinsatser mot ekobrottslighet.

Majoriteten i utskottet anser i likhet med motionärerna att informationsutbudet när det gäller ekonomisk brottslighet måste breddas. Denna typ av brott är oftast knuten till någon form av näringsverksamhet, och de organisationer som motionärerna nämner är väl insatta i inom vilka områden och hur denna brottslighet genomförs. De kan alltså göra en icke oväsentlig insats för att informera om brott och förebygga brott.

Även om ekobrotten oftast riktas mot samhället drabbas anställda och företagare på olika sätt, eftersom den oseriösa näringsidkaren inte fullgör sina skyldigheter och åligganden. Listan kan göras lång på plundrade företag, planerade konkurser m. m., där anställda förutom att de mister sina arbeten hamnar i besvärliga sociala situationer, varvid staten med sin lönegarantifond måste gå in och klara av problemen.

Många småföretagare klagat över den snedvridna konkurrenssituation som uppstår när vissa näringsidkare ställer sig utanför allt ansvar och inte gör rätt för sig mot samhälle, anställda eller borgenärer. Från konsumentsynpunkt är det också viktigt med en breddad information om ekobrotten och det kvittolösa samhället. Många konsumenter har bittert fått erfara att ett till synes lågt anbud i slutändan ställt sig dyrt: dåligt utförda arbeten, påslag på räkningen, ansvar som konsumenten inte räknat med o. d.

Inte minst när det gäller att skriva avtal måste informationen nå ut bättre till allmänheten. Alla minns snickaren i Göteborg och den situation han kom i därför att han bedömdes ha arbetsgivaransvar för den som utfört arbete åt honom. Om inte regeringen trätt emellan i det fallet hade den här personen varit på obestånd.

Exemplen kunde mångfaldigas, men det är väl allmänt känt att ekobrotten är en kräftsvulst på samhällskroppen. Här måste alla goda krafter hjälpas åt.

Utskottsmajoriteten anser i likhet med motionärerna att regeringen bör ställa medel till förfogande för en breddad information genom de organisationer som nämnts. Kännedom om situationen, närhet, samarbete mellan seriösa företagare och anställda kan ge ett gott resultat. Jag yrkar därför bifall till hemställan i justitieukskottets betänkande nr 29.

Till utskottsbetänkandet har fogats en reservation av de borgerliga partiernas företrädare. Jag blir faktiskt litet förvånad när man även reserverar sig mot att det skall spridas kunskap och information om ny lagstiftning. Men det är kanske inte så egendomligt att man gör på detta sätt, för man har ju tagit på entreprenad att alltid protestera och reservera sig, när vi vill vidta åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.

Som skäl för sitt ställningstagande anför reservanterna att de ställer sig tveksamma till att det skulle behövas några generella informationsinsatser rörande lagstiftning och andra åtgärder från det allmännas sida mot den ekonomiska brottsligheten. Under det senaste året har ju ekokommissionens förslag i stor utsträckning genomförts – om jag inte minns fel har det på 24 punkter lagts fram förslag om nya bestämmelser och regler. Därför tycker vi att det nu verkligen behövs en bred information. Vi tycker också att den informationen ligger väl till för dem som är i närheten, som finns på de håll där brotten begås.

Reservanterna säger att informationen skall prägas av saklighet och balans. Det tror jag också att man kan uppnå, om man utnyttjar de organisationer som nämnts. Dessa organisationer har redan gjort stora insatser för att förhindra och förebygga brott. Jag tänker då på fall där det rör sig om att man undandrar sig momsinsbetalning, inbetalning av sociala avgifter osv. Sådant har redan hittills i ett tidigt skede kunnat stoppas. Det arbetet utför de här organisationerna utan ersättning. Vi tycker att regeringen skulle kunna bidra med litet pengar för att få verksamheten mer organiserad. Vi litar alltså på de fackliga organisationerna och branschorganisationerna.

Jag är vidare något förundrad över centerpartiets agerande. I april i fjol behandlades i denna kammare en motion undertecknad av Karin Söder m. fl. Jag skall citera något ur denna motion.

”För att åstadkomma en bestående minskning av omfattningen av den ekonomiska brottsligheten krävs det en helt annan medvetenhet hos den stora allmänheten”, säger motionärerna. Sedan nämns som exempel en bilverkstad och en hantverkare – man syftar på det kvittolösa samhället. Det är ju precis detta det gäller.

I slutet av stycket står det:

”För att uppnå detta medvetande hos allmänheten erfordras informationskampanjer i betydande omfattning. Genom att få en aktiv medverkan från allmänheten kan betydande resultat uppnås. Den som begår ett ekonomiskt brott är i allmänhet helt beroende av att ha omgivningens acceptering av förfarandet. För kvittolösa transaktioner krävs det naturligtvis att även kunden medverkar. Därför kan en kampanj mot ekonomisk brottslighet ha stor betydelse som förebyggande åtgärd.”

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Jag är litet förvånad och frågar Gunilla André vad som har hänt under detta år. Hur kan det komma sig att centern går med på en reservation som går precis på tvären mot den motion som behandlades i april i fjol?

Anf. 64 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag vet inte riktigt om det är jag som har missförstått vad diskussionen handlar om eller om det är Hans Pettersson i Helsingborg som gjort det. Vad vi talar om här är information om lagstiftning. Det gäller det anslaget. I det fallet vill socialdemokraterna, om jag har förstått det rätt, informera om lagstiftning mot ekonomisk brottslighet. Men Hans Pettersson i Helsingborg talar om en kampanj mot den ekonomiska brottsligheten. Det är i så fall i varje fall delvis någonting annat. Jag tror inte att man rimligen kan använda pengar från detta anslag till en sådan kampanj.

För närvarande är det så att dessa pengar i allt väsentligt används för informationsinsatser om ny lagstiftning. Det gäller information från statliga myndigheter. Vi märker förmodligen en hel del av detta själva när vi deklarerar, för då får vi en del information om nya skatteregler som vi alla har att följa. Det är bra. Men det är en ny princip som etableras här om man via statliga organ skall slussa pengar till enskilda organisationer, vare sig det är fackliga eller branschammanslutningar, och låter dem ta ansvaret för

information om lagstiftningen som sådan. Det är möjligt att man skall diskutera det, men det är i så fall någonting nytt. Frågan är då vem som bär ansvaret för informationens riktighet och saklighet. Som framgår av reservationen ställer vi oss litet undrande. Både motionen, som utskottsmajoriteten tillstyrker, och majoritetsskrivningen som sådan är minst sagt litet luddiga på denna punkt.

Jag tyckte mig också ana en litet farlig diskussionslinje som Hans Pettersson var inne på, när han sade att de fackliga organisationerna redan har stoppat en del ekonomisk brottslighet. Det gällde tydligen felaktig momsredovisning. På vad sätt har de stoppat den, och hur har det gått till? Det finns gränser, och jag tror att vi får vara litet försiktiga, så att de fackliga organisationerna inte börjar agera polis på arbetsplatserna och ute i företagen. Här är det enligt min mening också en grå zon som vi får vara försiktiga med.

Slutligen en liten synpunkt: Det är naturligtvis så att det finns behov av information om lagstiftning på detta område liksom på andra områden. Det är väl ändå så, Hans Pettersson, att de som begår brott i näringsverksamhet, s. k. ekobrott, är fullt medvetna om vad lagen säger. Jag tror inte att information om lagstiftning biter särskilt mycket på dem egentligen. Vad lagen säger har de fullständigt klart för sig. Det gör detta helt medvetet. Syftet är naturligtvis att tjäna pengar. Det är upptäcktsrisken som är det väsentliga om man skall komma åt dessa. Även om vi informerar om vad lagen säger, tror jag inte det biter särskilt hårt på dem som satt sig före att begå dessa brott.

Anf. 65 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Vi är, Hans Pettersson i Helsingborg, ense om att ekonomisk brottslighet måste bekämpas. Vi är också ense om att det är bra med information. Men här gällde frågan om man skall ge statliga pengar till fackliga organisationer för att informera om gällande lagstiftning. Hans Pettersson sade att han litar på de fackliga organisationerna härvidlag. Jag konstaterar då att Hans Pettersson däremot inte litar på den socialdemokratiska regeringens möjligheter att sprida kunskap på detta område.

Anf. 66 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det är klart att det gäller lagstiftningen, Björn Körlof, men känner man inte till lagstiftningen kan man inte följa den. Det som har skett ute i arbetslivet där man har ekonomisk brottslighet visar ju att det i dag finns stora brister i informationen till allmänheten.

För att teckna ett avtal måste det finnas två parter. Det finns otaliga exempel på att en oseriös näringsidkare lurat en konsument eller kund – om medvetet eller omedvetet skall jag låta vara osagt – och avtalet vid en rättslig bedömning inte befunnits tillämpligt i den form som kunden eller konsumenten hade tänkt sig. Snickaren i Göteborg är ett fall, där det rörde sig om väldiga summor, men det finns också andra som har kommit i samma predikament och fått betala kostnaderna. Detta vill vi försöka eliminera genom att informera allmänheten om hur lagarna skall gälla.

Beträffande att man redan har stoppat eller förebyggt ekonomiska brott är

det på följande sätt – det har jag upptäckt när jag har besökt arbetsplatser och branschorganisationer inom byggnadsbranschen. Inom hela byggsektorn finns det svart arbetskraft och grå arbetskraft, folk som utför arbete kvittolöst och hela den där delen som vi känner så väl till. När Byggnads är ute och tittar på sina vanliga arbetsplatser frågar de: Vad är det här för ett jobb, finns det avtal? Det är det de skall titta efter. Finns det inte avtal så har de alla skäl att undersöka hur det är med momsredovisningen. Får de då klämma på att firman inte redovisar moms när den har inhandlat för ett par byggen är saken klar: då är det plats för en anmälan. Det är inte att göra intrång i den privata näringsfriheten, utan det är ett ansvar som jag tycker att alla samhällsmedborgare är skyldiga att ta.

Kontentan är alltså att kan man inte lagen så kan man heller inte följa den. Som Björn Körlof sade i sitt anförande har vi fått många nya lagar, naturligtvis beroende på ekokommissionens arbete. Dessa lagar har kommit till för att skydda laglydiga och seriösa företagare i vårt samhälle.

Jo, Gunilla André, jag litar visst på regeringen, men för att få bredd i informationsverksamheten tycker majoriteten i utskottet att det är lämpligt att regeringen anslår medel och överläter ansvaret till facket. Nu biter sig Gunilla André fast vid facket, precis som om det skulle vara någon baktanke, men faktum är att facket och branschorganisationerna arbetar mycket nära och intimt när det gäller att förhindra den snedvridning av konkurrenssituationen som finns i dag på marknaden. Jag kan räkna upp fem sex branscher där man har bekymmer. Alla som arbetar seriöst vill förhindra detta missbruk, för det är en sjukdom i samhällskroppen som man måste komma till rätta med. Jag litar på regeringen, och jag litar också på att de fackliga organisationerna inte träder någon förnär utan kommer att se seriöst på detta och försöka komma till rätta med de problem som finns.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om finansutskottets betänkande 20.)

Anf. 67 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera finansutskottets betänkande 20 om den slutliga regleringen av ombildningen av datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA) till aktiebolag m. m.

DAFA

Anf. 68 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Riksdagen beslöt i höstas att datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA) skulle förvandlas till ett aktiebolag. Det var ett riktigt beslut. I det sammanhanget fick riksdagen ta ställning till hur man skulle förfara med handhavandet av SPAR, det särskilda sparregistret. Det fanns i propositionen ett förslag om att inrätta en särskild SPAR-nämnd. Från finansutskottets sida gick vi med på detta förslag. Men vi sade samtidigt att denna nämnd får uppfattas som en tillfällig inrättning och att den inte får ges några stora administrativa resurser samt definitivt inte

förvandlas till något ämbetsverk. Vi skrev därför att SPAR-nämnden skulle ha en tillfällig status och att dess personalresurser skulle hållas mycket begränsade. Man skulle återkomma till frågan om var SPAR skulle höra hemma när data- och offentlighetskommitténs betänkande förelåg.

När regeringen nu kommer tillbaka med förslag bl. a. om medelsanvisning för SPAR, har vi från finansutskottets sida upprepat påpekandet att SPAR-nämnden inte får förvandlas till något nytt ämbetsverk. Från utskottets sida gör vi därför ett tillkännagivande där vi påminner om att SPAR-nämnden skall ha en tillfällig status och att nämndens personalresurser skall vara begränsade. Däri ligger naturligtvis också att man vill avvakta DOK:s betänkande innan man definitivt bestämmer sig för hur administrationen skall se ut på detta område. Det är bra.

På en punkt har vi folkpartister i finansutskottet emellertid haft en annan mening än majoriteten. Det gäller vad som sägs i propositionen om behovet av samordning med Statskonsult. Enligt vår uppfattning finns det inte någon anledning att ett statligt bolag som DAFA skall arbeta med någon sorts garanterad samverkan med andra statliga bolag, utan vi tycker att varje bolag självt får bedöma detta. Man får alltså själv bestämma var man skall upphandla konsulttjänster. Man skall inte, som föreslås i propositionen, obligatoriskt behöva göra det med Statskonsult. En sådan här garanterad samverkan med Statskonsult har ju i själva verket bidragit till att frikopplandet av DAFA blev komplicerat och tidskrävande. Vi menar därför att man från riksdagens sida skall ange att någon obligatorisk samordning med Statskonsult inte skall förekomma.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 69 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det finns, som Björn Molin framhöll, en reservation av utskottets folkpartister fogad till utskottets betänkande. I den reservationen anses det olyckligt att det aktiebolag som DAFA nu skall ombildas till systematiskt skall samarbeta med ett annat statligt aktiebolag, Statskonsult AB.

Skälet till att detta samarbete uppfattas som värdefullt av utskottsmajoriteten, alltså övriga ledamöter, är att DAFA AB och Statskonsult AB har olika arbetsuppgifter och olika profil. De kompletterar dock varandra på ett alldeles utmärkt sätt. Av den anledningen tycker vi att propositionen också i detta sammanhang är utmärkt. Vi har alltså ingen som helst anledning att inte biträda propositionen heller i detta avseende.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Justitieutskottets betänkande 24

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 67 för reservation 1 av Björn Körlof m. fl.

Mom. 11 (skadeståndsansvaret för värnpliktiga m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 154 för reservation 2 av Karin Ahrland m. fl.

Prot. 1985/86:134
6 maj 1986

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 29

Punkterna 1–3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (informationsinsatser mot ekonomisk brottslighet)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 153 för reservationen av Karin Ahrland m. fl.

Finansutskottets betänkande 20

Mom. 4 (behovet av samverkan med Statskonsult AB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Björn Molin och Lars De Geer – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

Bostadsutskottets betänkande

1985/86:20 Anslag till centralnämnden för fastighetsdata m. m. (prop. 1985/86:100 delvis och 1985/86:112 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1985/86:18 Anslag till statens invandrarverk (prop. 1985/86:125 delvis)

Socialutskottets betänkanden

1985/86:21 Förtroendenämnder inom hälso- och sjukvården (prop. 1985/86:136)

1985/86:22 Tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1985/86 (prop. 1985/86:125 delvis)

1985/86:23 Tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1985/86 (prop. 1985/86:125 delvis)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Prot. 1985/86:134
6 maj 1986

*Den allmänna sjuk-
vården*

8 § Föredrogs

socialutskottets betänkanden

1985/86:16 om bidrag till allmän sjukvård m. m. (prop. 1985/86:100 delvis) samt

1985/86:17 om anslag till socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 70 TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 16 och 17 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså socialutskottets betänkande 16 om bidrag till allmän sjukvård m. m.

Den allmänna sjukvården

Anf. 71 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det finns ett stort tålamod i den här kammaren inför många samhällsproblem. Ibland skulle man önska sig att det fanns litet större otålighet. Ett sådant problem är de långa sjukvårdsköerna.

På många håll i landet är det svårt att få specialistvård. Man får vänta i månader, man får vänta i år på att få behandling för en kroppsdel som mankerar. Människor som lider av starr och behöver en starroperation kan få vänta lång, lång tid och kan under den tiden inte läsa, ofta inte arbeta och inte klara sig i dagliga bestyr. Människor som väntar på en höftledsoperation kan bli sittande orörliga, kan inte röra sig utan färdtjänst och utan rullstol, kan inte fungera i arbetslivet och i det dagliga livet.

Detta är tragedier, och det är onödiga tragedier. De operationer det handlar om är nämligen inte särskilt komplicerade, och de resurser som skulle kunna utnyttjas för dessa operationer finns eller skulle relativt enkelt kunna mobiliseras. Det är fråga om onödiga samhällsproblem, som vi borde vara mycket mer otåliga inför än vad vi är.

Man kan säga att detta kanske inte är någonting för riksdagen att hålla på med, för det är ju väsentligen en landstingsfråga. Men vi menar från folkpartiets sida att det trots allt är en riksdagsfråga, därför att det är så många olika samhällsorgan som är inblandade när det gäller att täcka kostnaderna för de här långa sjukvårdsköerna. De mänskliga kostnaderna bär förstås patienterna själva, men de ekonomiska kostnaderna är delade mellan många olika kostnadsbärare. Om man är handikappad genom att vänta på en höftledsoperation är det försäkringskassan som betalar sjukpenningen, som man kan få under lång, lång tid. Det är oftast kommunen som betalar färdtjänsten, som man kan vara berättigad till under lång, lång tid. Det är ibland arbetsgivaren som får stå ut med produktionsbortfallet, när man inte kan jobba. Alla dessa kostnader kan vara så stora tillsammans att det skulle vara en smal sak att använda en liten del av de pengarna för att finansiera operationen tidigare. Men genom att det är olika kostnadsbärare sker inte det som är samhällsekonomiskt förnuftigt och mänskligt rimligt, nämligen att man skyndar på behandlingen på sjukhuset. Det är därför ett

skolexempel på ett område, där man skulle behöva en bättre samordning, där man behöver ta krafttag från regeringen och från riksdagen för att komma till rätta med problemen.

Jag är, måste jag säga, besviken över att utskottets majoritet inte vill vara med om en kraftfull markering från riksdagens sida, en markering av att detta problem måste tacklas, att vi måste ta krafttag för att komma åt de långa sjukvårdsköerna. Det finns möjligheter att relativt enkelt omfördela resurserna, så att köerna kan kortas ner och kanske försvinna.

För en tid sedan organiserade folkpartiet ett symposium. Vi kunde då lyssna till experter från olika delar av landet. De visade hur man genom att på ett ganska enkelt sätt förändra arbetsformerna på många håll har kunnat trola bort de långa köerna inom sjukvården. Man hade t. ex. kunnat planera in extra operationer varje arbetsdag. Man hade kunnat förbättra rutinerna för mottagning av patienter. Man hade kunnat använda sig av datorer. På det sättet hade behandlingen rationaliserats.

I vår reservation pekar vi på åtgärder som måste vidtas. Vi måste se till att det finns tillräckligt många specialister. Specialistutbildningen behöver ses över. Det behövs fler experter, specialister, på just de områden där det råder brist på sådana. Vidare kan vi effektivare använda befintliga resurser. Vi kan också se till att det blir lättare att bedriva egenvård. Företagshälsovården kan ge sitt bidrag. Distriktssköterskorna, som har stor kompetens, kan avlasta sjukhusen bättre än som i dag är fallet. Telefonjourer kan ordnas, vilka också avlastar sjukvården. Ett utbyggt system med husläkare, som vi i folkpartiet länge har arbetat för, kan också vara ett medel när det gäller att komma till rätta med de långa köerna inom sjukvården.

Vidare tror vi att det behövs privata alternativ inom sjukvården. Sådana skall alltså uppmuntras, inte bekämpas. I reservation 8 säger vi att riksdagen bör uttala sig för en omläggning av den offentliga attityden till den privata vården.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 10, där vi i folkpartiet hemställer att riksdagen gör ett kraftfullt ställningstagande. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att ta sig an köproblemen. Jag yrkar också bifall till reservationerna 8 och 2. Den senare handlar om thoraxkirurgisk verksamhet i Umeå. Ulla Orring kommer litet senare i debatten att tala om denna reservation. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 72 BLEND A LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag kan naturligtvis instämma i vad Daniel Tarschys säger om köerna inom sjukvården. Vi i moderata samlingspartiet har väldigt ofta tagit upp den frågan i motioner och inlägg här i kammaren. Men om det nu skulle vara så enkelt att åstadkomma en förändring, förvånar det mig att man inte gör någonting. Om man gjorde någonting, skulle ju vi inte behöva fatta något beslut i det avseendet här i riksdagen. Jag anser att de nuvarande förhållandena visar på en klart ociviliserad ordning. Jag tänker då på de människor som i onödan skall behöva lida under en lång tid. Om de förslag förverkligades som vi i moderata samlingspartiet har lagt fram och som gäller en ny form av sjukförsäkring, skulle det vara en annan ordning än nu. Nu måste man ju betala extra mycket. I dagens samhälle är det bara de rika som

kan få tid för operation.

Men – som sagt – om det går att åstadkomma en förändring, förstår jag inte riktigt varför man inom Landstingsförbundet inte förmedlar de kunskaper man har i det avseendet.

Herr talman! Så till det som jag egentligen hade tänkt tala om, nämligen våra reservationer. I reservation 1 i detta betänkande tar vi moderater upp frågan om de grupper hjälpbehövande som är offer för den pendelsvängning som jag tidigare har talat om. Jag tänker då på socialstyrelsen och på det här med att alla skall skrivas ut från institutionerna. Det har tidigare förts en liknande diskussion, men då gällde det äldreomsorgen. I dag har ett nytt betänkande presenterats som behandlar samma sak men inom omsorgsvården.

Nämnda pendelsvängning har lett till en överdrift i fråga om den vårdideologi som låter det bästa bli det godas fiende och som tillåter förfall av gamla hjälp- och vårdformer utan att man samtidigt har något nytt och bättre alternativ. Det är huvudpunkten i reservation 1.

I ett välfärdssamhälle som vårt måste man lära sig att dämpa sådana här svängningar.

Vi har i Sverige tidigare haft en alltför stark benägenhet att stänga in människor i institutioner – mest i en uppriktig övertygelse om att det varit det bästa för dem att institutionerna har stått till deras förfogande, men också av det tragiska skälet att vi inte har velat se de avvikande, som har betraktats som obehagliga och störande, ibland oss.

Det är bra att institutionerna nu öppnas, att de många som egentligen aldrig har behövt vara där får komma ut i samhället, till eget boende och ett så långt som möjligt självständigt liv, med tillgång till den vård och det bistånd som de behöver i det öppna samhället. Det är emellertid inte bättre att gå till överdrift åt det nya hållet än åt det gamla. I nästan varje institution finns det några människor för vilka just livet och vården där är det bästa eller kanske det enda möjliga.

Det gäller de av mentalsjukhusens patienter som både kan och bör få sin psykiatriska behandling i öppen, sektoriserad form men som på grund av resursbrist eller brist på samverkan mellan olika huvudmän och myndigheter – vi talar då om hälsovården och socialtjänsten – inte erbjuds de livsbetingelser i övrigt som är en förutsättning för att vården skall bli meningsfull och framgångsrik. Det gäller de förståndshandikappade, som nu skall ges chansen till ett öppet, självständigt liv utanför vårdhemmen – vilket är förträffligt för de allra flesta – men av vilka några nu, tillsammans med sina anhöriga, patetiskt kämpar för att få behålla sina vårdhem. Det gäller också de utslagna, de bostadslösa missbrukarna, som obönhörligt driver mot undergången utan att ens kunna få tak över huvudet.

Vi vill gärna bryta upp de stora institutionerna, men förutsättningen är att det finns ett motsvarande omhändertagande ute i samhället, och det gör det inte för närvarande, herr talman.

Vi moderater har i reservation 1 yrkat på en utvärdering av samarbetet mellan socialtjänsten och den sektoriserade psykiatriska vården.

I reservation 3 vidhåller vi kravet att landstingen skall garantera tillgång på specialutbildad vårdpersonal, såsom läkare med specialistkompetens inom

gynekologi/obstetrik och pediatrik, i primärvården. Observera att jag sade "garantera tillgång", vilket inte alltid betyder att det måste finnas heltidsanställd personal på platsen.

Vi framhåller också att de kvinnor som så önskar skall ha rätt att konsultera en gynekolog utan att först gå till en allmänläkare. Detsamma skall gälla föräldrar som vill vända sig direkt till en barnläkare.

Moderata samlingspartiet anser också att det är angeläget – vilket framgår av reservation 5 – att sjukvårdshuvudmännen bereder de invandrarkvinnor som så önskar möjlighet att bli undersökta av en kvinnlig gynekolog. Deras religion och tradition kan annars hindra dem från att söka hjälp.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3 och 5.

Anf. 73 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! I debatten har det redan dykt upp en hel del synpunkter på den sjukvård som bedrivs i Sverige. Vi brukar berömma oss av att vara bäst även på detta område, trots de brister som har påpekats.

Vi kan inte försvara de nuvarande köerna till starroperationer och höftledsoperationer, men vi måste vara förberedda på förändringar i systemet om dessa köer skall kunna betas av. Vi har att ta hänsyn till den ökade vårdefterfrågan på grund av åldersfrekvensen hos befolkningen och på grund av nya operationsmetoder, vilket kräver att specialistläkare utbildas för att klara av denna typ av operationer. Vi måste också ta hänsyn till ekonomin i landstingen och i staten, som måste ges möjlighet att beta av köerna. Det är inte så enkelt att man bara behöver ändra litet i systemet för att komma bort från problemen. Jag tror att de är betydligt mer vittomfattande än vad Daniel Tarschys påstår i sitt inlägg.

Bland de 28 motioner som behandlas i detta utskottsbetänkande finns ett stort antal som berör landstingsverksamheten i Västerbotten och därmed i den norra sjukvårdsregionen.

I motion So417 framförs ett sedan länge ställt krav om att rättspsykiatrisk verksamhet skall fullföljas även för Umeåregionens del. I dagsläget sker den rättspsykiatriska utredningen inte i närheten av bostadsorten när det gäller klienter från de fyra nordligaste länen. Det har hänt att svåra utredningar har fått ske nere i Skåne. Det har medfört ytterst traumatiska upplevelser för den som står mitt i en brottmålsutredning och lider av psykisk sjukdom. Man kan även tänka sig in i de svårigheter som föreligger från den undersökande klinikens sida då det gäller att kunna sätta sig in i den situation som den till undersökning hänvisade lever i.

Detta har varit en mycket lång historia om avtal mellan staten och Västerbottens läns landsting, vilka inte följts upp från statens sida. Lokaler har funnits färdiga ett stort antal år, och det kan inte råda något tvivel om riktigheten i att dessa undersökningar skall ske i Umeå. Det har bara varit staten som inte visat något intresse. Nu verkar en lösning vara inom synhåll, då ärendet bereds i regeringskansliet och verksamheten inom kort kan komma i gång. Jag kommer med uppmärksamhet att följa den fortsatta handläggningen av detta ärende och det gör även mina utskottskollegor, som betonar detta i det särskilda yttrande som de fogat till detta betänkande.

När det gäller min motion angående flyktingcenter i Hällnäs sjukhem, kan

jag förstå att det för utskottet kan finnas vissa tveksamheter i att förorda att denna verksamhet skall förläggas till ett visst ställe. För den som besökt Hällnäs sjukhem kan det dock inte finnas någon tveksamhet inför att hemmet skall användas för vårdandamål. Sverige är inte speciellt väl framme när det gäller att ta hand om tortyroffer. Vi har först under november månad 1985, på enskilt initiativ, öppnat ett vårdhem för dessa människor. Nu har både invandrarverket och socialutskottet fränsagt sig möjligheten att utnyttja vårdhemmet i Hällnäs för denna uppgift, och jag får finna mig i det.

Jag anser det viktigt att frågan om dessa torterades rehabilitering verkligen tas på allvar. I den ström av flyktingar som passerat Sveriges gränser finns ett stort antal som behöver denna vård för att kunna återvända till ett något så när normalt samhällsliv.

Under allmänna motionstiden väcktes också motioner om krav på thoraxkirurgisk verksamhet vid regionsjukhuset i Umeå. Detta är inte heller någon ny sak, utan den har varit föremål för tidigare motioner, frågor och interpellationer i riksdagen. Dagens thoraxkirurgi bedrivs vid fyra kliniker: i Lund, Göteborg, Stockholm och Uppsala.

De patienter som i dag utreds i Umeå sjukvårdsregion opereras i Uppsala och får sedan mycket snabbt återvända till Umeå för eftervård. Antalet operationer som krävs för att täcka behovet av thoraxkirurgiska ingrepp med s. k. by pass-operationer kan inte uppnås med den operationskapacitet som i dag redovisas. De flesta fall av hjärt-kärl-sjukdomar som kräver operativt ingrepp finns i Norrlandslänen och det pågår projekt som vill förhindra en fortsatt utveckling av frekvensen hjärt-kärl-åkomor. Det gäller först och främst kostförändringar och motionsvanor. Detta sker i dag bl. a. i Norsjö kommun, med tillskyndande av WHO. Detta till trots finns det i dag en klar statistik som visar det förhöjda operationsbehovet hos de människor som bor i Norrlandslänen.

Med nya behandlingsmetoder kommer man att kunna komma till rätta med kärlförändringar utan öppen bröstkirurgi. Detta kräver dock en tillgång till thoraxkirurgi. Även om den behandlingsmetoden visar sig verkningfull och användbar, kommer det, för att täcka operationsbehovet, att krävas en utbyggnad av operationsfrekvensen som inte kan klaras på de nuvarande klinikerna. Detta innebär att det finns behov av en ny klinik för denna verksamhet. Av många skäl borde det vara självklart att Umeå fick den klinik som skulle öppnas för denna verksamhet. Av underlaget att döma finns det motiv för detta. Av stor betydelse är att Umeå, som utbildningsort för läkare, också får denna del som underlag för forskning och vidareutveckling. För den enskilde patienten är det också en fördel att slippa transporter i nyopererat skick, inte minst med tanke på avståndet från de norra delarna av Sverige ner till Uppsala. Patientunderlaget för Uppsalaregionen är fullt tillräckligt för att ge den kliniken sysselsättning även om en klinik i Umeå skulle öppnas. Detta framgår även av den till utskottsbetänkandet fogade reservationen nr 2, som jag yrkar bifall till. I utskottsskrivningen läggs det på socialstyrelsens och Landstingsförbundets ansvar att besluta om och var denna utbyggnad av verksamheten skall förläggas. Jag tror att det hade varit en fördel om också socialutskottet haft en uppfattning i frågan.

Till sist vill jag, herr talman, bara kort kommentera en motion som

utskottet avstyrkt och som berör allmän undersökning för att spåra prostatacancer hos män. Just den cancerformen är den som är vanligast hos män och som orsakar de flesta dödsfallen. Utskottet avfärdar motionen kort och gott med att upptäcktsfrekvensen skulle vara så låg att det inte lönade mödan att söka spåra denna cancerform i tidigt skede. Jag vill nog påstå att man varit något för kategorisk när man med detta så snabbt avfärdar en motion. Det finns läkare som på allvar framhållit vikten just av att tidigupptäcka prostatacancer, och den alltmer förbättrade operationstekniken är anledning nog att överväga en allmän hälsokontroll. Vi gör det i dag när det gäller livmoderhalscancer och bröstcancer. Kan orsaken till att intresset är så lågt för denna grupp vara att det inte finns någon som ställer upp för mäns rätt att undgå en smärtsam och starkt dödlig sjukdom? På samma sätt som tidigupptäckt av bröstcancer har samband med överlevnad måste också en tidigt upptäckt prostatacancer öka möjligheterna till överlevnad. Men jag vill inte tro att det är intressenterna som är för svaga för att kräva denna undersökning, utan anledningen är att det finns en stark tro på att en allmän hälsokontroll skall komma åt problemen. Det är bara att hoppas att utvecklingen går därhän att även mäns cancerrisker snabbare spåras och upptäcks så att man skall kunna sänka frekvensen av denna sjukdom, som kräver så många dödsfall.

Många andra motioner kunde ge underlag för inlägg här, men mycket av det vi behandlar tillhör landstingsvärlden, och vi har avhänt oss alla möjligheter att tycka till om de rådande förhållandena – annat än i svaga eller positiva skrivningar i utskottsbetänkandet.

Anf. 74 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Både Blenda Littmarck och Karin Israelsson sade att jag förenklade problemet. Det är möjligt att det är så och att problemet är svårare än jag påstår. Men om det nu är svårt, borde det då inte finnas ännu starkare skäl för riksdagen att trycka på regeringen för att ta krafttag? Båda de senaste talarna har gett ytterligare starka skäl för att riksdagen bör bifalla reservation 10.

Anf. 75 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Det är så, Daniel Tarschys, att det ofta blir komplicerat när man sätter sig in i problemen. Ju mer man vet, desto mer komplext blir det hela och desto svårare att lösa med enkla åtgärder. Det folkpartiet pekar på i reservationen äger naturligtvis sin riktighet, men det behöver dessutom kompletteras med andra synpunkter, som både jag och Blenda Littmarck har givit i våra inlägg. Detta har också samband med vårt sätt att hantera sjukvårdsfrågorna i riksdagsarbetet. Det blir ofta ytligt och i anledning av någon motion. Därför får vi detta resultat – vi hinner aldrig tränga tillräckligt djupt in i problematiken, vilket vi borde göra. Vi får förlita oss på att Landstingsförbundet och även socialstyrelsen bearbetar problemen.

Anf. 76 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är självklart att Landstingsförbundet har en viktig funktion, men vad jag påpekade i mitt anförande var att här finns en

sammankoppling av flera olika intressen. Sjukförsäkringen betalar pengar till dem som står i köerna, färdtjänsten betalar för transporter, och arbetsgivare lider av att någon är borta från jobbet. Det är helt enkelt många olika kostnadsbärare som är inblandade. Just i en sådan situation, när man har ett samhällsproblem som berör flera olika parter, är det väsentligt att regeringen fyller en samordnande funktion. Det är därför vi menar att det är viktigt att riksdagen nu trycker på regeringen så att regeringen aktiverar sig och tar initiativ för att lösa de olika konflikter som finns och främja en hantering av problemet som leder till att sjukvårdsköerna kan försvinna eller förkortas.

Anf. 77 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Den samhällsekonomiska samsyn som Daniel Tarschys efterlyser i den här frågan efterlyser vi i många andra sammanhang också. Det är synd att den inte kommer till stånd, men vi har olika budgetar som vi öser medel ur, och det är möjligt att man är speciellt enkelspårig när det gäller just sjukvården så att man inte ser de andra fältens kostnadsramar och inte ser att en samsyn skulle vara bra.

Jag tror dock inte att det är riktigt så enkelt. Det finns en spärr för att klara det här genom specialistkompetensen. Det finns naturligtvis också trögheter i sjukvårdsorganisationen, som man gärna vill se förändrad i de avseendena för att kunna öka genomströmningen.

Men i allt detta finns också en patient som skall behandlas väl. De här sakerna är inte fullt tillräckligt utbyggda. Jag har pekat på att vi i dag har en åldersfrekvens med ett starkt ökat antal äldre som just är de som drabbas av behovet av starroperationer och höftledsoperationer. Utvecklingen på sjukvårdssidan har alltså inte räckt till för att kapa köerna till sådana operationer.

Men vi här i riksdagen kan ju inte heller gå förbi Landstingsförbundet, socialstyrelsen och socialdepartementet; de måste ta hänsyn till att vi påpekar att de här bristerna finns, och vi kan också vara delaktiga i en eventuell samsyn där vi får anlägga våra synpunkter på problematiken. Lämpligt vore också att man i framtiden hade någon typ av gemensam konferens, där vi fick belysa de här frågorna och även få dessa organs syn på varför problemet är så stort som det är.

Anf. 78 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Benämningen oral galvanism är egentligen missvisande, eftersom det handlar om korrosion som i vissa fall kan leda till kroniska kvicksilverförgiftningar. Och egentligen har därmed 6,5 miljoner människor i Sverige oral galvanism, eftersom alla lagningar innebär spänningar. Ett bättre ord vore därför tungmetallförgiftningar.

Dentalt amalgam består till 50 % av kvicksilver. Övriga material som mest används är tenn, silver och koppar. Amalgam har, precis som de flesta andra metaller, en benägenhet att korrodera, dvs. fräta. Hastigheten på korrosionen beror bl. a. på den omgivande miljön. Om olika metaller kommer i kontakt med varandra, t. ex. guld med amalgam, kan galvaniska strömmar uppstå, som i sin tur kraftigt ökar denna korrosion.

Det finns forskning som visar att yttre miljöfaktorer påverkar kvicksilverförgiftningen. De effekter som det effektiva jordbruket för med sig i form av brist på selen i vår kost, en ökad försurningsgrad i form av sänkt pH-värde och allmänna föroreningar i vår miljö medför ökad risk för förgiftning. Det som bevisar detta är att barn kan ha symptom utan att ha några lagningar av tänderna. Eller, som man kan läsa i socialstyrelsens Meddelandeblad nr 4/86: "Toxiska reaktioner mot kvicksilver och andra tungmetaller – oavsett om de kommer från tandersättningsmaterial eller inte – har i pågående forskning även diskuterats i förhållande till individens selenhalt i blodet."

Symptomen vid kronisk förgiftning är väl kända. De som är sjuka orkar oftast inte bråka. De allra flesta som får sina fyllningar borttagna och ersatta med andra material blir friska. Under lång tid har socialstyrelsen hävdad att det inte finns någon anledning till oro när det gäller att ifrågasätta användningen av amalgam vid lagning av tänder.

Tiotusentals kvicksilverförgiftade patienter har under årens lopp blivit feldiagnostiserade. Och under en lång tid har människor som drabbats av kvicksilverförgiftning avfärdats med att de har neurotiska besvär. Den senaste tidens rön har visat att frågan om oral galvanism, eller hellre tungmetallförgiftningar, måste lösas på ett tillfredsställande sätt både för de människor som drabbats av detta och för tandvårdens framtida utformning. Det skall också sägas att det inte är alla personer som bär amalgam i munnen som blir sjuka av detta, precis som alla rökare inte får lungcancer.

Dental förgiftning ger hos dem som drabbas värst upphov till mycket lidande. Och deras problem späds på genom att samhället inte accepterar förgiftningen som en sjukdom. Den behandlande läkaren hittar ingen diagnos, ty sambandet finns inte beskrivet i läroböckerna. Läkarens slutsats blir att sjukdomen har sina rötter i psykiska problem. I motion 428 av centern föreslås att oral galvanism skall klassas som sjukdom. Utskottet avstyrker motionen med att riksförsäkringsverket yttrat att sjukpenning utgår om så svåra fysiska eller psykiska besvär föreligger att man inte kan arbeta. Det är en sanning med modifikation. Det är sant att en kvinna beviljats ersättning från försäkringskassan för att kunna byta ut sina amalgamfyllningar, men det fallet gällde allergi. Sambandet mellan amalgam och förgiftningar har aldrig erkänts.

I Sverige finns ingen myndighet som är ansvarig för tandvårdsmaterial, och vem som helst kan också sälja vad som helst på den dentala marknaden. Biverkningar har hittills inte registrerats. Vid legeringar och rotfyllningar kan bl. a. följande material användas: kvicksilver, krom, kobolt, nickel, kadmium, bly, vismut, kloroform, klorerade fenoler, formalin och mycket mera. Dessa ämnen är i andra sammanhang underkastade stränga restriktioner – men inte i fråga om våra tänder. Det är märkligt. Detta hade jag ingen vetenskap om innan jag började läsa om tungmetallförgiftningar i våra munnar.

I dag borde det inte finnas någon anledning att tveka om attityden till amalgam. Men det finns behov av att utföra en undersökning på bred statistisk bas av personer med symptom som kan misstänkas vara kvicksilverförgiftade på grund av amalgam i munnen. Den expertgrupp utskottet hänvisar till, som socialstyrelsen tillsatt, kommer inte att tillföra denna fråga

något nytt, eftersom den bara skall sammanställa befintlig forskning. Det finns således ett behov av förnyad utredning.

Till slut skulle jag vilja fråga utskottets talesman, John Johnsson, vilken sorts behandling de människor som lider av förgiftningar skall få. Det står nämligen om detta i utskottets betänkande. Betyder det att dessa människor skall få rätt att byta ut gamla lagningar mot annat material kostnadsfritt? Det är ju tydligt det enda som hjälper.

Så skulle jag vilja övergå till en annan fråga, nämligen primärvården. En hög kvalitet på vården av blivande mödrar och barn drevs fram av framför allt arbetarrörelsens kvinnor. Den låga spädbarnsdödligheten i vårt land har säkerligen ett samband med vår höga kvalitet inom mödra- och barnhälsovården. Detta får inte raseras av "sparsamhetsivrare", som gärna offerar en god hälso- och sjukvård för att kortsiktigt minska utgifterna.

Många landsting har redan fattat beslut om eller överväger att inom kort införa en förändrad organisation för barnhälsovården, så att även barnavårdscentralerna i tätorterna inordnas i distriktsvården.

För att upprätthålla kvaliteten föreslår vpk att barnläkare och gynekologer även i framtiden skall knytas till primärvården. En allmänläkare har i sin vidareutbildning till specialist i allmänmedicin bara fyra månaders utbildning i barnhälsovård mot den utbildade barnläkaren som har tre år. Lika knapp är utbildningen för allmänläkaren när det gäller kvinnosjukdomar och förlösningar.

Socialministern, som har debatterat denna fråga några gånger, tycker tydligen att dessa fyra månader räcker för att ge kvinnor och barn en fullgod vård. I ett frågesvar i riksdagen sade hon nämligen följande:

"Tillgången på läkare med fullgjord vidareutbildning inom gynekologi/obstetrik gör det möjligt för ett betydande antal av dem att arbeta inom primärvården."

Jag delar inte denna uppfattning. Det gör inte heller barnmiljörådet. Barnmiljörådet säger i ett uttalande: "Barnhälsovården är i dag organiserad dels som barnavårdscentraler, främst i tätorter, dels genom distriktsvården, främst i glesbygd. Verksamheten har fungerat utomordentligt väl och nått i stort sett alla barn. Barnmiljörådet konstaterar att en förändrad organisation av barnhälsovården är på väg eller är redan beslutad i många landsting, så att barnavårdscentralernas uppgifter kommer att övertas av distriktsvården. Barnmiljörådet finner det förståeligt om många med barnens bästa för ögonen oroas när barnavårdscentralerna överförs till distriktsvården. Landets barnavårdscentraler har sannolikt haft en avgörande betydelse när det gällt att ge svenska barn ett hälsotillstånd som är enastående i världen."

Vpk vill också peka på risken för att en kvalitetsförsämring inom mödra- och barnhälsovården kan bereda mark för en privatisering med allt vad det innebär i form av orättvisor, avgifter, m. m.

En grundläggande värdering inom mödra- och barnhälsovården är att den skall vara avgiftsfri och frivillig för den enskilde. Att barnhälsovården är betydelsefull visar besöksstatistiken. 100 % av spädbarnen och nio av tio fyraåringar kommer till barnavårdscentralerna. Om mödra- och barnhälsovården helt inlemmas i primärvården ökar också risken för att dessa verksamheter avgiftsbeläggs på samma sätt som övrig sjukvård.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationerna i detta betänkande.

Senare kommer John Andersson att ta upp frågan om bristen på läkare i glesbygd.

Anf. 79 JOHN JOHNSON (s):

Herr talman! I föreliggande betänkande från socialutskottet behandlas bidrag till allmän sjukvård m. m. Jag skall göra några kommentarer till villkoren för en god sjukvård för alla i vårt samhälle.

Vissa grupper i vårt samhälle är utsatta för större och allvarigare hälsoproblem än andra. Sådana riskgrupper finner man ofta bland arbetare, lägre tjänstemän, arbetslösa, barn i låginkomstfamiljer m. fl.

Basen för folkhälsoarbetet är den solidariska välfärds- och socialpolitiken. Dagens hälsoproblem måste åtgärdas utifrån en helhetssyn på samhällsutvecklingen. För en bättre folkhälsa måste därför såväl alla berörda samhällssektorer och folkrörelser som allmänheten engageras.

Ett aktivt och målinriktat hälsopolitiskt arbete förutsätter vidare att kunskaper och information om hälsoutvecklingen finns lätt tillgängliga.

Det övergripande målet för hälso- och sjukvårdspolitiken är att vården ges på lika villkor och att vid sjukdom alla erhåller god vård oberoende av kön, boendeort eller betalningsförmåga. En grundläggande förutsättning för principen om vård på lika villkor är att tillgängliga finansiella och personella resurser fördelas efter befolkningens behov av vård.

Ett problem inom denna sektor är speciellt bristen på läkare i glesbygden, medan läkartätheten i de befolkningstäta områdena är stor. Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat läkarfördelningen till glesbygden och då understrukit vikten av att åtgärder vidtas. Som framgår av betänkandet arbetar en särskild grupp inom socialdepartementet med läkarförsörjningen till glesbygden.

I samband med behandlingen av förslaget om medelsanvisning för ett antal olika ändamål på hälso- och sjukvårdens område behandlar utskottet 28 motionsyrkanden med krav och förslag av skilda slag. De flesta motionsyrkandena har avstyrkts av ett enigt utskott, då de i de aktualiserade frågorna redan på något sätt är föremål för åtgärder och då andra har varit inaktuella.

Till utskottsbetänkandet har fogats 11 reservationer. Reservationerna, som har kommenterats här av tidigare talare och som omfattar skilda delar av betänkandet, avstyrks.

De ämnesområden som reservanterna har tagit upp har på ett utomordentligt sätt redovisats i utskottsbetänkandets majoritetsskrivning, som har antagits med breda majoriteter, varför jag, herr talman, inte behöver kommentera dem ytterligare. Daniel Tarschys är besviken på utskottsmajoriteten, och det må han väl vara. Utskottsmajoriteten kan väl också vara besviken på Daniel Tarschys.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag på samtliga punkter bifall till utskottets hemställan.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

*Meddelande om debatt
med anledning av
kärnkraftsolyckan
i Tjernobyli*

Meddelande om frågor

Anf. 80 TALMANNEN:

Sedan regeringen föreslagit att en debatt skall anordnas med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyli har jag efter samråd med de av partigrupperna utsedda ledamöterna av talmanskonferensen beslutat att en debatt i detta ämne skall hållas vid det plenum som utsatts till måndagen den 12 maj kl. 11.00. I samband därmed besvaras ett antal interpellationer om kärnkraftspolitiken.

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 6 maj

1985/86:531 av *Gerd Engman* (s) till försvarsministern om planerna på tillträdesskydd för vissa skärgårdsområden:

Enligt uppgift kommer utredningen om tillträdesskydd att avlämna sitt slutbetänkande inom kort. Däri innefattas bl. a. frågan om vissa skärgårdsområdets tillgänglighet.

I anledning härav vill jag fråga:

Är statsrådet i tillfälle att för kammaren redovisa med vilket tidsperspektiv det fortsatta arbetet med dessa frågor kommer att bedrivas?

1985/86:532 av *Wiggo Komstedt* (m) till justitieministern om åtgärder mot rymningar inom kriminalvården:

Avser justitieministern att vidta någon åtgärd med anledning av att personer som är dömda för grova narkotikabrott ges möjligheter att "leka" skådespelare på orter långt ifrån den anstalt där de vistas och därmed ges möjlighet att ganska enkelt rymma?

1985/86:533 av *Ivar Franzén* (c) till finansministern om ökad odling av energigrödor:

Enligt Rapport den 5 maj 1986 hävdar finansministern att jordbrukets problem inte kan lösas utan omfattande nedläggning av åkermark.

Det är fullt möjligt att på "överflödig" åkermark producera energi till lägre kostnad än med hjälp av ny kärnkraft och kolkondens.

Utnyttjas åkermarken på så sätt kan öppna landskap, försörjningstrygghet och sysselsättning bevaras, och det uppstår inga negativa effekter på vår livsmiljö.

Energigrödor är ett realistiskt alternativ för att ersätta en del av kärnkraften utan att öka användningen av olja eller kol. En flexibel bas av biobränslen skapar en ökad handlingsfrihet för snabbare avveckling av kärnkraften.

Nedläggning av stora åkerarealer innebär konkret att vi begränsar våra möjligheter att till lägsta kostnad och med i övrigt enbart positiva effekter snabbt ersätta kärnkraften.

Min fråga till finansministern är:

Är regeringen beredd att verka för att den omistliga naturresurs som vår åkermark är utnyttjas för energigrödor, i den utsträckning den inte i nuläget behövs för produktion av mat, och på så sätt minska vårt beroende av kärnkraften?

1985/86:534 av *Alf Svensson* (c) till jordbruksministern om rökstorkningen av spannmål:

Enligt uppgift torkas närmare 10 % av all spannmål i Sverige med rökgaser från eldningsolja.

Livsmedelsverket anser att rökstorkning med olja inte skall accepteras och hävdar att metoden bör förbjudas. För närvarande utreder en grupp på livsmedelsverket riskerna med denna torkningsmetod. Gruppen påstår att man inte fått tillräckliga resurser för att effektivt fullfölja sitt uppdrag. De rapporter som hittills avlämnats av utredningsgruppen visar emellertid tydligt att rökstorkningen tillför brödsåden polycykliska aromatiska kolväten, giftiga, hälsovådliga ämnen.

Är jordbruksministern beredd att tillse att utredningsgruppen erhåller tillräckliga resurser för att på ett effektivt och tillförlitligt sätt kunna fullgöra sitt uppdrag?

1985/86:535 av *Wiggo Komstedt* (m) till statsrådet Bengt K. Å. Johansson om villkoren vid utbyte av premieobligationer:

Vid inlösen av statens premieobligationslån, som sker vid utgången av lånets löptid, har principen varit att utbyte av utgångna obligationer sker mot motsvarande antal obligationer av det nya obligationslånet.

Vid utbyte av 1981 års premieobligationer erbjuds innehavare av obligationer att erhålla nya av 1986 års lån. För första gången gör nu staten en förändring i bytesrätten. Tidigare har man kunnat byta antalet gamla obligationer mot samma antal nya om obligationerna haft samma nominella värde. Vid inlösen av 1986 års lån avkrävs emellertid obligationsinnehavarna att betala 8 kr. per obligation – annars inget utbyte.

Min fråga till statsrådet är:

Vill statsrådet medverka till att staten vid utbyte av gamla premieobligationer när ett obligationslån förfaller inte tar ut ett högre pris på nya obligationer än vad som motsvarar dessas nominella värde?

Prot. 1985/86:134 11 § Kammaren åtskildes kl. 17.54.
6 maj 1986

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren